

KOULUN SOSIAALITYÖ JA LASTENSUOJELUTYÖ MONIAMMATILLISEN
YHTEISTYÖN NÄKÖKULMASTA

CARITA KUUSKERI

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

Sosiaalityön pro gradu-tutkielma

Helmikuu 2013

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

KUUSKERI CARITA: Koulun sosiaalityö ja lastensuojelutyö moniammatillisen yhteistyön
näkökulmasta

Pro Gradu-tutkielma, 68s., 4 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Rostila Ilmari

Helmikuu 2013

Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välistä yhteistyötä moniammatillisuuden näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaista yhteistyötä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät ja koulukuraattorit tekevät, miksi yhteistyötä tehdään sekä millaisia yhteistyön muotoja käytetään. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään yhteistyön toimivia käytäntöjä ja haasteita sekä yhteistyön osuutta moniammatillisessa verkostotyössä.

Tutkimusaineisto koostuu kuudesta teemahaastattelusta, jotka on kerätty Porin koulutusviraston koulukuraattoreilta ja perusturvakeskuksen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiltä. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin, teemoittelemalla.

Tässä tutkimuksessa moniammatillinen verkostotyö nähtiin tärkeänä osana yhteistyötä. Yhteistyötä edistäviksi asioiksi tiivistyivät yhteiset tapaamiset, molemminpuolinen avoimuus, tuttuus, ammatillisuus, kunnioitettava kohtaaminen, luotettavuus, yhteiset sopimukset, työnjako, jaettu vastuu, työyhteisön sisäiset toimintamallit sekä työntekijän persoonallisuus yhteistyössä. Yhteistyön haasteiksi ja yhteistyötä heikentävinä tekijöinä ovat tutkimustulosten mukaan salassapitovelvollisuus ja laki, työntekijöiden vaihtuvuus, kiire sekä opettajien tietämättömyys lastensuojelun avohuollon tukitoimista ja yleensä toiminnasta.

Asiasanat: lastensuojelu, koulukuraattori, moniammatillinen, yhteistyö, verkostotyö

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

KUUSKERI CARITA: School social work and child welfare from the perspective of a
multiprofessional co-operation

Master's Thesis, 68 pages, 4 appendix page

Social Work

Supervisor: Rostila Ilmari

February 2013

The study examines cooperation between the child welfare social workers and school social workers from the multiprofessional perspective. The purpose of this study is to solve what kind of cooperation does the child protection social workers and school counselors do, why cooperation is carried out and what forms of cooperation are used. In addition, the study is to determine effective practices and challenges of cooperation and what is the part of cooperation in the multiprofessional network at work.

The study consists of six theme interviews, which has been collected from Pori Education Agency school social workers and the basic center of child protection social workers. The data were analyzed by means of content analysis, thematising.

In this study, a multi-professional networking was seen as an important element of cooperation. Issues that improves cooperation were joint meetings, mutual openness, familiarity, professionalism, respecting encounter, reliability, collective agreements, division of labor, shared responsibility, workplace's own action plans and the employee's own personality in cooperation. Challenges of cooperation and factors reducing the collaboration are according to the results of research professional secrecy and the law, employee turnover, rush as well as teachers unawareness of child protection contributions, and activities.

Keywords: child welfare, school social worker, multiprofessional, collaboration, networking

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 KOULUN SOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Lastensuojelulaki ja perusopetuslaki	3
2.2 Koulun sosiaalityön tavoitteet ja tehtävät	4
2.3 Oppilashuolto ja varhainen puuttuminen	7
2.4 Lasten ja nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristöt	9
2.5 Ammatillinen sosiaalityö auttamistyönä	10
3 MONIAMMATILLINEN VERKOSTOTYÖ	11
3.1 Mitä on moniammatillinen verkostotyö?	11
3.2 Moniammatillisen verkostotyön edellytykset	14
3.3 Dialogi moniammatillisessa verkostotyössä	16
3.4 Asiakkaan ja ammattilaisten välinen luottamus moniammatillisessa verkostotyössä	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
4.1 Aikaisempi tutkimus ja tutkimuskysymykset	20
4.2 Laadullinen tutkimus lähestymistapana	22
4.3 Teemahaastattelu ja aineiston kerääminen	23
4.4 Tutkimusaineiston analysointi.....	26
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
5 TUTKIMUSTULOKSET	31
5.1 Haastateltavien taustat.....	31
5.2 Yhteistyön nykytila ja toimivat käytännöt	32
5.3 Yhteistyötä edistävät asiat.....	35
5.3.1 Ammatillisuus, kunnioitus ja luotettavuus	35
5.3.2 Avoimuus.....	36
5.3.3 Tuttuus.....	38
5.3.4 Yhteiset sopimukset ja työnjako	39
5.3.5 Jaettu vastuu.....	40
5.3.6 Työyhteisön toimintamallit ja työntekijän persoonallisuus yhteistyössä	41

5.4 Yhteistyön haasteet	43
5.4.1 Salassapitovelvollisuus ja laki	43
5.4.2 Työntekijöiden vaihtuvuus	46
5.4.3 Opettajien tietämättömyys lastensuojelun toiminnasta	47
5.4.4 Kiire	48
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
LÄHTEET	54
LIITTEET	61
Liite 1	61
Liite 2	63

1 JOHDANTO

Huoli lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Huoleen on merkittävästi vaikuttanut 1990-luvun pitkäaikainen taloudellinen laskukausi. Lastensuojelun lisääntynyt tarve ja huostaanottojen kasvu näkyvät myös koulussa, jossa lapset ja nuoret viettävät suuren osan päiväänsä. Koulussa havaittavat ongelmat ja lastensuojelun tarpeen lisääntyminen tukevat lastensuojelun ja koulun välisen yhteistyön tarvetta. Lisäksi tulisi entistä enemmän kiinnittää huomioita ennaltaehkäisevään lastensuojeluun, mikä on yksi uuden lastensuojelulain tavoitteita. Nuorten hyvinvoinnin heikentyminen on näkynyt 2000-luvulla esimerkiksi koulukiusaamisena sekä lasten ja nuorten fyysisenä ja psyykkisenä uupumuksena. Yleisempiä stressin syitä ovat kiire, menestymis- ja suorituspaineeet, epävarmuus, liian suuret työmäärät sekä taloudellinen tilanne. Lasten ja nuorten pahoinvointi on ollut nähtävissä jo pitkään, sen ehkäisemiseksi tai korjaamiseksi tehdyt toimenpiteet eivät ole tuottaneet toivottua tulosta. (Karvonen 2009, 121–122; Wallin 2011, 22–24.)

Koulu on yksi peruskouluikäisten lasten merkittävimmistä elämän osa-alueista. Koulutusjärjestelmän onnistuessa perustehtävässään, se jakaa ja kerryttää valtavasti hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa. Syrjäytymisen näkökulmasta kouluikä ja nuoruus elämänvaiheena ovat riskialttiita aikoja. Koulu voi toimia syrjäytymistä ja eriarvoisuutta ehkäisevänä toimintaympäristönä ja yhteisönä se voi kannatella yksilöä sekä parantaa hänen elämisentaitojaan ja elämäntilanteensa. Lapsi tai nuori ei opiskele koulua vaan elämäänsä varten. (Wallin 2011, 27–28.)

Lapsuuden ja nuoruuden keskeisinä määrittelijöinä toimivat koulun ohella päivähoito ja perhe (Virtanen 1995, 86). Tässä tutkimuksessa keskitytään näistä määrittelijöistä kouluun ja perheeseen. Tarkoituksena on kuvata koulun sosiaalityön sisältöä, erityisesti lastensuojelun ja koulukuraattoreiden välisen yhteistyön haasteita ja ratkaisuja. Lisäksi tarkastelen lastensuojelun ja koulukuraattoreiden välisen yhteistyön moniammatillisen verkostotyön piirteitä. Moniammatillinen verkostotyö tarkoittaa toimintaperiaatetta ja toimintaa, jossa huomioidaan asiakkaan sosiaalinen verkosto kaikissa tilanteissa. Kun kyse on lapsesta asiakkaana, tulee aina huomioida hänen huoltajansa ja läheisensä osana tukitoimien suunnittelua.

Tässä tutkimuksessa etsitään vastauksia porilaisten koulukuraattoreiden ja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden välistä yhteistyötä edistäviin toimiin sekä yhteistyön haasteisiin moniammatillisuuden näkökulmasta.

Itselläni on henkilökohtaista kiinnostusta aiheeseen, sillä toimin tällä hetkellä lastensuojelun avohuollossa viransijaisena sosiaalityöntekijänä. Olen työssäni havainnut tilanteita joissa lastensuojelu ja koulukuraattori toimivat yhdessä lapsen ja hänen perheensä parhaaksi. Lastensuojelutyössä näkee myös tilanteita, joissa perheiden ongelmalliset tilanteet pitkittyvät, vaikeutuvat ja hankaloituvat puutteellisen viranomaisyhteistyön ja keskinäisen vastuunjaon epäselvyyksien vuoksi. Perheet ovat usein moniongelmaisia ja niiden auttaminen vaatii useampien palvelutahojen moniammatillista yhteistyötä.

Koulun sosiaalityötä on tutkittu vähän verrattuna muihin sosiaalityön alueisiin. Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimuksen mukaan koulukuraattoreiden työ on tekijöidensä mielestä melko hajanaista ja epäselvästi määriteltyä (emt. 146–147).

Uusi lastensuojelulaki (2007) on tullut voimaan 1.1.2008, se on tuonut uudistuksia, joita on tärkeä tarkastella myös koulun sosiaalityön kannalta. Lastensuojelulain keskeisinä tavoitteina on turvata lapsille hyvät kasvuolosuhteet sekä lapsen ja perheen oikeudet. Lisäksi tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Uusittu laki tehostaa kaikkien osapuolten oikeusturvaa. Pyrkimyksenä on myös yhtenäistää lastensuojelun käytäntöjä eri puolilla maata, lisätä viranomaisten yhteistyötä perheiden tukemiseksi sekä täsmentää kunnan velvollisuuksia lastensuojelussa (Taskinen 2010, 7-10).

Koulussa opetuksen tavoitteet ovat monimuotoistuneet, ja sosiaaliset haasteet ovat monimutkaistuneet sekä lisääntyneet. Nuorten arjessa on selvästi nähtävissä päihteiden, väkivallan, itsetuhoisuuden ja mielenterveysongelmien lisääntyminen. Lisäksi perheiden entistä vaikeammat henkiset ja taloudelliset ongelmat heijastuvat koulussa lasten ja nuorten arjessa. Perherakenteiden murroksessa lapset ja nuoret tarvitsevat ympärilleen yhä enemmän läsnä olevia, ammattitaitoista tukea ja ohjausta antavia aikuisia. (Wallin 2011, 23 ja 29.)

Tutkimuksessa tarkastelen kahdessa seuraavassa luvussa koulun sosiaalityön ja moniammatillisen verkostotyön teoriataustaa. Toinen luku käsittelee koulun sosiaalityön lähtökohtia lastensuojelulain ja perusopetuslain näkökulmasta, lasten ja nuorten hyvinvointia ja kasvuympäristöjä sekä sosiaalityötä ammatillisena auttamistyönä. Kolmannessa luvussa käsitteelen moniammatillisen yhteistyön aikaisempaa tutkimusta, sen edellytyksiä, dialogisuutta sekä luottamuksellisuutta. Tämän jälkeen käsitteelen luvussa neljä tutkimuksen metodologista toteutusta. Viidennessä luvussa käsitteelen analyysin tuloksia ja viimeinen luku sisältää tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinnan.

2 KOULUN SOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lastensuojelulaki ja perusopetuslaki

Koulun sosiaalityöhön vaikuttavat monet erilaiset lait, joista tärkeimmät ovat lastensuojelulaki ja perusopetuslaki. Nämä määrittelevät peruskoulujen oppilashuoltotyötä, joka liittyy läheisesti koulukuraattoreiden toimintaan. Lastensuojelulakiin (683/1983) lisättiin vuonna 1990 säädös, joka velvoitti kunnat järjestämään riittävää tukea, ohjausta ja muita tarpeellisia toimenpiteitä lapsen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien psyykkisten ja sosiaalisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi. Lastensuojelun ja opetustoimen palvelujärjestelmissä koulusosiaalityö on jäänyt ikään kuin väliinputoajaksi. Sitä ei pidetä lastensuojelun tai opetustoimen olennaisena toimijana. Haasteena ovat hallinnollinen organisointi, pirstaleinen toiminta ja sen edellytyksiä jäsentävä hajanainen lainsäädäntö, lisäksi ammattikunnan koulutuksen ja kelpoisuuden sekalaisuus heijastuvat koulunsosiaalityöntekijän ammatilliseen identiteettiin. (L Lastensuojelusta 683/1983; Wallin 2011, 22–23.)

Lastensuojelulain (2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten, kuten opettajien, koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Niiden on pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Koulukuraattorit toimivat koulun sosiaalityöntekijöinä tai sosiaali ohjaajina, heidän tehtävänä on tukea perhettä myös koulun käyntiin liittyvissä asioissa. (L Lastensuojelusta 417/ 2007, 1§-4§; Taskinen 2010, 8–13.)

Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen. Palveluiden on tarjottava oppilaille riittävää tukea ja ohjausta koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Lastensuojelulain (2007) mukaan myös opetustoimen palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia ilmoittamaan lastensuojeluun, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Uusi lainsäädäntö on kunnille velvoittavampi kuin aiempi lastensuojelulaki

(683/1983), jossa koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluiden järjestäminen oli kunnille vapaaehtoista. (Lastensuojelulaki 683/1983; Perusopetuslaki 1998; Lastensuojelulaki 2007, 9§.)

Lastensuojeluasetus (546/1990) määrittelee pykälässä 2a, että koulukuraattorien ja koulupsykologien työn tulee tapahtua pääosin koulussa. Lisäksi asetus määrittelee koulupsykologin ja koulukuraattorin työtä seuraavasti: ”Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee osallistua alansa asiantuntijoina kouluyhteisön toiminnan sekä opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen. Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee toimia yhteistyössä oppilaan, hänen vanhempensa, häntä hoitavien ja kasvattavien henkilöiden, kouluyhteisön sekä koulutoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa.” (Lastensuojeluasetus 546/1990, § 2a.)

Lastensuojelulain (2007) 3 a §:n mukaan, kunta on velvollinen järjestämään lastensuojelun ja sen lisäksi ehkäisevää lastensuojelua lapselle tai perheelle, joka ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Koulussa on mahdollisuus puuttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa ja pyrkiä ehkäisemään lastensuojelullista tarvetta. Kouluissa tiivistä yhteistyötä tekevät koulukuraattori ja opinto-ohjaaja.

Yhteiskunnallisesti nähtynä kuraattorin ja opinto-ohjaajan yhteistyö toimii parhaimmillaan välineenä syrjäytymisen ehkäisemiseen, joka on osa ennaltaehkäisevän lastensuojelun tavoitetta. Peruskoulu tavoittaa lähes kaikki maamme lapset ja nuoret, jolloin koulun antamalla psykososiaalisella tuella on merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus. Koulun sosiaalityö koskeekin pääasiassa ennaltaehkäisyä, varhaista puuttumista sekä erityistä tukea. (Lastensuojelulaki 2007, 3a §; Siltanen 2007, 85–87; Puotinen 2008, 16–18.)

2.2 Koulun sosiaalityön tavoitteet ja tehtävät

Talentia ry. määrittelee sosiaalialalla tehtävän työn tavoitteen seuraavasti: ”Sosiaalialan työn tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Keinoina ovat tätä tukevan sosiaalisen muutoksen, ihmissuhdeongelmien ratkaisujen ja itsenäisen elämänhallinnan edistäminen. Työn kohteena on vuorovaikutus ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä käytetään sosiaali- ja

käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa ja näiden soveltamiseen tarvittavaa taitoa. Sosiaalialan työ perustuu ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeidenmukaisuuden periaatteisiin, jotka on kirjattu kansainvälisiin sopimuksiin.” (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, § 18; Arki, arvot, elämä, etiikka 2005, 7.)

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) § 18 määrittelee sosiaalityön seuraavasti: ”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.” Vaikuttaako tämä määritelmä myös koulun sosiaalityöhön? Toteutuuko sosiaalihuoltolain sosiaalityön määritelmä myös koulukuraattoreiden toiminnassa.

Koulukuraattorit-Skolkuratorer ry (1984) määrittelee koulukuraattorin koulun sosiaalityöntekijäksi, jonka työn tavoitteena on oppilaan hyvinvoinnin edistäminen ja ongelmien ehkäisy. Koulukuraattori on kouluissa työskentelevä sosiaalialan asiantuntija. Kuraattorin tekemän työn tarkoituksena on järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus sekä muut tarpeelliset toimet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi. Koulukuraattori työskentelee oppilaan ja tämän koko perheen kanssa. Tämä mahdollistaa oppilaan koko elämänhallinnan tukemisen ja ohjaamisen. Kuraattorin tehtäväkuvaan kuuluu koko kouluyhteisön hyvinvoinnin ja toiminnan tukeminen sekä kotien ja koulun yhteistyön tukeminen.

Tämä näkyy yhteisötasolla oppilaiden perhetilanteiden selvittelynä ja kasvatustyön tukemisena ja toisaalta luokka- ja kouluyhteisön vuorovaikutus ongelmien ratkaisemisena. Yhteiskunnan tasolla koulukuraattori on ehkäisevään lastensuojelutyöhön erikoistunut koulun sosiaalityöntekijä. Hän auttaa oppilaita, joilla on vaikeuksia koulunkäynnissä tai ihmissuhteissa tai omaan kasvuunsa ja kehitykseensä liittyvissä ongelmissa tai pulmatilanteissa. Koulukuraattori tekee ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja viranomaisyhteistyötä sen eteen, että lastensuojelun tarve havaittaisiin mahdollisimman aikaisin. Koulukuraattorin työn arjessa painottuu kuitenkin korjaava toiminta, vaikka ennaltaehkäisevä toiminta on ollut työn tavoitteena koko työn historian ajan. (Koulukuraattorit-Skolkuratorer ry 1984; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 12–17; Ojala 2005, 41–45; Nivala 2006, 124–125; Peltomaa 2009, 17–23.)

Koulukuraattorin työn moninaisuus näkyy sen määritelmässä ja koulukuraattoreiden piirissä, työ ymmärretään varsin monin tavoin. Sipilä-Lähdekorpi (2004) on väitöskirjassaan kuvannut laajasti koulukuraattorin työtä ja määrittelee koulukuraattorin sosiaalityöntekijäksi ja kasvattajaksi. Hän näkee sosiaalipedagogiikan yhtenä tärkeänä taustavoimana kuraattorin työlle. Ajatus lähtee siitä, että sosiaalipedagogiikka tarkastelee nimenomaisesti yksilön ja yhteiskunnan suhdetta. Keskeistä on se, miten yksilö kasvaa osaksi yhteiskuntaa ja kantaa vastuuta itsestään ja toiminnastaan. Myös Kurki (2006) määrittelee koulukuraattorin koulun sosiaalityöntekijäksi ja kasvattajaksi. Hänen näkemyksensä mukaan kaikkeen sosiaaliseen työhön tulisi kuulua kehittymistä, kasvua sekä elämänhallintaa tukevia osioita, joista tärkein on työntekijöiden ja asiakkaan välinen dialoginen, avoin pedagoginen suhde. (Kurki 2006, 92–95; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 22–26.)

Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry:n mukaan koulukuraattorin keskeisiä tehtäväalueita ovat asiakastyö, sidosryhmien konsultaatio koulussa, sosiaalityön asiantuntemuksen edustaminen opetus- ja kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä sekä moniammatillisen oppilashuoltotyön toteuttaminen, suunnittelu ja kehittäminen niin koulukohtaisesti kuin alueellisestikin. Koulukuraattorin työn tekemistä määritellään käytännössä suuressa määrin koulukohtaisesti. (Koulukuraattorit-Skolkuratorer ry 1984.)

Sipilä-Lähdekorven (2004) väitöskirjassa koulukuraattorin tehtäväksi määritellään lasten ja nuorten kehityksen ja kasvun tukeminen, lisäksi koulukuraattorilta vaaditaan monipuolista ammattitaitoa toimia yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kanssa. Erityisesti verkostoitunut yhteistyö nähdään osana koulukuraattoreiden arkea.

Laaksosen ja Wiegandin (1990) mukaan koulukuraattorin tehtäviin kuuluvat keskustelut yksittäisten oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa, kotikäynnit oppilaiden koteihin sekä pinnaavien oppilaiden kouluun hakeminen. Lisäksi kuraattori voi antaa opettajille tietoa oppilaasta ja hänen kotitaustastaan. Koulun arkipäivässä kuraattori on yksi päävastuunkantajista, jonka odotetaan ”hoitavan” ja ”poistavan” ongelmia. (Laaksonen & Wiegandi 1990, 18–20 ja 64–65; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 26–28.)

Koulun sosiaalityön ydin ja perustehtävä voidaan määritellä sosiaalityön teorian, lainsäädännön ja ammatillisen tradition pohjalta. Koulun sosiaalityö perustuu sosiaalityön ammatilliseen ytimeen, sosiaalityön arvoihin ja tavoitteisiin. Organisaatio osoittaa perustehtävälle suunnan ja vaikuttaa sen painopisteisiin sekä saattaa muokata sitä tavoitteellisesti. Yksittäinen koulukuraattori voi

osaamisellaan vaikuttaa perustehtävän toteutumiseen, joko rajaamalla sitä tai avaamalla lisää mahdollisuuksia. Yhtenä muuttujana työssä ovat työntekijän persoonalliset ominaisuudet ja temperamentti, jotka vaikuttavat hänen reagointi- ja toimintatapaansa. Koulun sosiaalityön nähdään sijoittuvan sosiaalipalveluiden ja sosiaalityön välimaastoon. Sosiaalipalveluna se tukee asiakasta arkielämän haasteissa, myönteisessä kasvussa sekä oman elämän hallinnassa. Sosiaalityönä koulunsosiaalityön nähdään toteuttavan yhteiskunnallista interventiota, kontrollia ja varhaista tukea. Kontrollitehtävä nähdään oppivelvollisuuden sekä lapsen turvallisen kasvuympäristön näkökulmasta. Varhaista tukea kohdennetaan lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä, selviytymisen ja yhteisöön liittymisen tukemiseksi ja ongelmien ehkäisemiseksi. Koulun sosiaalityö toimii yhteistyössä monialaisesti sekä verkostojen kanssa, yksilön ja yhteisön etua ajatellen. (Wallin 2011, 85–88.)

Koulun sosiaalityön tavoitteeksi on määritelty sosiaalityön käyttäminen koulun opetus- ja kasvatustyössä. Lisäksi koulun sosiaalityön tehtävänä on osallistua koulun toiminnan suunnitteluun ja ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmatilanteita koulussa ja oppilaan muussa elämänpiirissä. Tavoitteeksi on asetettu myös koulun toimintamahdollisuuksien lisääminen sosiaalisissa ongelmatilanteissa, yhteistoiminnan rakentaminen sekä kouluyhteisön sisällä työskentelevien kesken että kodin ja koulun välille. Sipilä-Lähdekorven (2006) tutkimuksen mukaan, koulukuraattorit näkevät työnsä pääasiallisena tavoitteena oppilaiden tukemisen ja auttamisen, jotta nämä eivät syrjäytyisi ja saisivat päästötodistuksen. Tämä kertoo tuen tarpeesta, jota oppilaat tarvitsevat saadakseen peruskoulun päästötodistuksen. Tavoitteeseen pääsemiseksi myös opettajat ja vanhemmat tarvitsevat kuraattorilta saatavaa tukea. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 20–21; Wallin 2011, 90–96.)

2.3 Oppilashuolto ja varhainen puuttuminen

Koulu ei ole ainoastaan yleissivistävän tiedon oppimista/saamista varten. Oppimistavoitteiden saavuttamisen ohella koululta odotetaan myös entistä enemmän lasten ja nuorten kasvatusta. (Lastensuojelulaki 2007, 12§.) Perusopetuksen oppilashuolto on yksi keskeisistä toimintamuodoista, jolla pyritään edistämään kouluikäisten lasten terveyttä ja hyvinvointia. Oppilashuollon tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvuympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia. Koulussa moniammatillinen yhteistyö edesauttaa toimintaa oppilaan parhaaksi. Koulu tarvitsee tuekseen myös muita ammattilaisia ja kehitystä moniammatilliseen suuntaan on tapahtunut. Kouluissa

työskentelee opettajien lisäksi myös muiden ammattiryhmien edustajia, kuten koulunkäyntiavustaja, terveydenhoitaja sekä koulukuraattori. (Launonen, Pohjola & Holma 2004, 98.)

Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa joka edistää ja ylläpitää oppilaan hyvää oppimista, hyvää psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia sekä lisää niiden edellytyksiä. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Oppilas on nähtävä useiden ryhmien jäsenenä ja on arvioitava ryhmien merkitys ongelmille, joiden vuoksi hän on ohjautunut oppilashuollon piiriin. (Opetushallitus 2011, 43; Perusopetuslaki 1998, 31a§.)

Oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa tai muun oppilaan kasvatuksesta ja huollosta vastaavan henkilön kanssa. Silloin kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua vain ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään oppilaan asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja. Käsiteltäessä yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa oppilashuoltotyössä kirjataan asian vireillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä se, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu. Laaditaan suunnitelma asian ratkaisemiseksi, sovitaan tarpeen mukaan seuranta tapaaminen saman kokoonpanon mukaan. (Perusopetuslaki 1998, 31§.)

Varhainen puuttuminen on osa koulun arkipäivää, välttämätöntä ja tärkeätä. Varhainen puuttuminen tarkoittaa asioihin puuttumista heti tai ainakin mahdollisimman pian kun ongelmia havaitaan. Lisäksi varhainen puuttuminen merkitsee puuttumista jo ennen kuin ongelmia edes on olemassa. Ensimmäinen askel varhaiseen puuttumiseen on asian esille ottaminen vanhempien tai huoltajien kanssa. Tämä lienee usein vaikein ja hankalin vaihe, sillä väliintulo koetaan oppilaan tai perheen asioihin puuttumisena, jolloin tietty yksityisyyden raja on ylitetty. Varhaiselle puuttumiselle onkin tullut kielteinen leima, jolloin puhutaan mieluummin varhaisesta tuesta. Varhainen puuttuminen on mielletty ensisijaisesti erityisopetuksen ja erilaisten koulun pulmatilanteiden työvälineeksi. (Huhtanen 2000, 38–41.)

2.4 Lasten ja nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristöt

Yhteiskunnan muutokset viime vuosikymmenien aikana ovat vaikuttaneet myös perhe-elämän muutokseen. 1950- ja 1960-luvulla tyypillinen suomalainen perhetyyppi oli maaseudun suurperhe. Milloin lasten ja nuorten ympärillä oli sukulaisten, tuttavien eli turvallisten aikuisten muodostava verkosto. 1960-, 1970- ja 1980-luvulla maaseudun lähiyhteisöt hajosivat, kun perheet muuttivat vanhempien työn perässä kaupunkiin. Tämän muutoksen jälkeen perhetyypiksi muodostui moderni pienperhe, johon kuuluivat isä, äiti ja heidän lapsensa. Modernissa pienperheessä osoittautuivat haastaviksi lastenkasvatus- ja socialisaatiotehtävät, etenkin jos perheellä ei ole sukulaisten ja ystävien muodostamaa sosiaalista verkostoa. Osalle vanhemmista haasteet saattavat käydä ylivoimaisiksi ja he ovat valmiita tietoisesti siirtämään ainakin osan lasten kasvatuksesta ammattilaisille. Ongelmalliseksi tilanne muuttui silloin, kun kasvu ei etenekään ongelmitta eikä kukaan välttämättä ota kokonaisvastuuta lapsen kasvatuksen tukemisesta, ainakaan ennen kuin on pakko. (Lämsä 2009b, 21–23.)

Perhe on keskeinen tuen ja turvan lähde niin lapsille kuin aikuisillekin. Sen nähdään myös olevan riippuvainen perheen ulkopuolisista tekijöistä kuten työmarkkinatilanteesta. Työn aiheuttaman stressin vuoksi vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa ja energiaa huomata lapsen tarpeita ja olla hänelle välittävä ja läsnä oleva aikuinen. Tällöin on merkittävää, että lapsella on ainakin yksi turvallinen ja luotettava aikuinen perheen ulkopuolella. Riskit lapsen ja nuoren elämään liittyvät suurelta osin ongelmiin sosiaalisissa suhteissa tai sosiaalisten suhteiden puuttumiseen. Riskialueella ovat erityisesti ne lapset ja nuoret, joilla on rajalliset mahdollisuudet saada kasvuun tukea kotoaan tai lähiympäristöstään. (Lämsä 2009b, 23–26.)

Lasten ja nuorten elämänpiirit ja kasvuympäristöt muodostuvat kodista, koulusta ja vapaa-ajan sosiaalisista verkostoista. Lasten ja nuorten kasvun kivijalan muodostavat koti, koulu ja niiden välinen yhteistyö. Yhteistyön merkitys korostuu tilanteissa, joissa lapsella tai nuorella esiintyy ongelmia. Vanhempien ja koulun tulisi yhdessä puuttua ongelmatilanteisiin, tämä viestittää lapselle tai nuorelle sitä, että aikuiset ovat kiinnostuneita hänen koulunkäynnistään ja hänen on mahdollisuus saada apua ongelmiinsa aikuisilta. Lapsen tai nuoren kielteinen suhtautuminen koulunkäyntiin voi olla seurausta siitä, ettei hän ole saanut tukea tai apua tilanteessa jossa olisi sitä tarvinnut. Ongelmatilanteissa kodin ja koulun välisen yhteistyön toimivuus on merkittävässä roolissa. Toisinaan kuitenkin opettajat arkailevat ottaa yhteyttä oppilaiden koteihin vaikeissa asioissa, eikä välttämättä vanhempienkaan ole helppo olla yhteydessä opettajiin. Molemmat

osapuolet saattavat pelätä ongelmien olevan seurausta kasvatustehtävän epäonnistumisesta. Toisinaan pelätään myös toisen osapuolen reagointia, jos ongelma otetaan puheeksi. Oppilaan edun mukaista kuitenkin on, että huolenaihe otetaan puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jolloin avoimen ja luottamuksellisen yhteydenpidon rakentaminen kannattaa aloittaa jo alakoulun alkuvaiheessa. (Lämsä 2009a, 55–57.)

2.5 Ammatillinen sosiaalityö auttamistyönä

Hyvän ja tavoitteellisen sosiaalityön lähtökohtien tulisi perustua kokonaisvaltaiselle asiakkaan elämäntilanteen kartoitukselle, selkeälle suunnittelulle ja tavoitteiden asettamiselle. Asiakkaan kokonaisvaltaisessa kartoituksessa jäsennetään tapauskohtaisesti asiakkaan tarpeita, työskentelyn tavoitteita, tehtäviä ja menetelmiä. Kartoituksessa erillisiä palveluita tai menetelmiä kootaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi asiakkaan tarpeiden mukaan. Asiakasta tulisi auttaa ja kannustaa käyttämään omia voimavarojaan, sillä liiallinen auttaminen tai puolesta tekeminen saattaa vähentää asiakkaan omatoimisuutta ja lisätä passiivisuutta, mikäli ei tueta asiakkaan toisiin toimimista. (Rostila 2001, 35–37; Särkelä 2001, 64.)

Ammatillisen sosiaalityön tärkeimpänä lähtökohtana voidaan pitää erilaisten normien ja arvojen tiedostamista sekä tietoisuutta omista arvoista ja eettistä vastuun ottamista. Ammatillisessa sosiaalityössä on varottava aliarvioimasta asiakkaan arvoja. Sillä asiakkaan arvojen kunnioittaminen on tärkeää työn onnistumisen kannalta. Sosiaalisen auttamistyön kohde määräytyy sen mukaan mistä näemme sosiaalisten ongelmien johtuvan. Auttamistoimenpiteet voidaan kohdistaa henkilöön itseensä tai ympäristöön ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, sen mukaan mistä ongelma nähdään johtuvan. Kuitenkaan se mikä ongelma on tai mistä ongelma johtuu, ei suoraan kerro sitä mihin auttamistoimenpiteet olisi syytä kohdistaa. Yksilölliset ja yhteiskunnalliset ongelmat kietoutuvat monimutkaisilla tavoilla toisiinsa. Avun tarvitsijaa voidaan joutua tukea sopeutumaan elämään puutteellisessa elämäntilanteessa ja auttaa häntä löytämään elämälleen suuntaa ja samalla säilyttämään toimintakykynsä. (Rostila 2001, 23 ja 29; Särkelä 2001, 11–13.)

Nyky-yhteiskunnassa perheellä ei aina ole sosiaalista verkostoa tukenaan. Vanhempien mahdollisuudet lapsen tai nuoren tukemiseen voivat joutua koetukselle, esimerkiksi perherakenteen muutosten tai työelämän paineiden vuoksi. Erilaiset yhteiskunnalliset muutokset ovat johtaneet uusien sosiaalialan organisaatioiden ja toimintamallien syntymiseen. Verkostotyön kehittyminen on tullut yhdeksi sosiaalityön menetelmäksi. Verkostotyössä otetaan asiakkaan lisäksi huomioon myös

hänen ammattiauttajiensa verkosto. Auttamistyön ammattilaiset voivat toimia nuorille eräänlaisina sosiaalisina vanhempina. Kun vanhempien voimavarat tai keinot nuoren kasvattamiseen eivät riitä, voivat ammattilaiset täydentää perheen vanhemmuutta ja tukea nuorta sekä perhettä. (Lämsä & Kiviniemi 2009, 228–229; Pohjola 1993, 81–82.)

3 MONIAMMATILLINEN VERKOSTOTYÖ

Nuoruus on kasvun ja kehityksen aikaa, jolloin nuori kypsyy aikuisuuteen ja oman elämänsä vastuun ottajaksi. Kaikkien nuorien kohdalla kasvupolku ei kulje tavanomaisinta reittiä, vaan jotkut tarvitsevat tuekseen erilaisia tukitoimia kehittyäkseen vastuulliseksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. Näitä tukitoimia tarjoavat moniammatilliset verkostot. Moniammatillisella yhteistoiminnalla tarkoitetaan auttamisketjussa toimivien tahojen monitieteellistä yhteistyötä nuoren auttamiseksi yhdessä hänen perheensä kanssa. Parhaat edellytykset lapsen ja nuoren terveille ja tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle luo heidän kanssaan arjessa olevien välttävien aikuisten yhteistyö. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu lapsistaan, mutta aina he eivät selviä kasvatustehtävästään yksin. (Lämsä & Kiviniemi 2009, 230; Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 145–146.)

Verkostotyössä etsitään ratkaisuja asiakkaiden haasteisiin, jolloin samalla kentällä nähdään monia pelaajia, joiden tehtäväkuvat ja ammatti-identiteetit ovat osittain päällekkäisiä ja ristikkäisiä. (Rostila 2001, 16–19.) Lastensuojelun ja koulukuraattoreiden yhteisenä tavoitteena on turvata moniammatillisen yhteistyön avulla lapsille ja nuorille hyvä ja turvallinen kasvuympäristö, sekä tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Moniammatillinen toiminta kuvataan asiantuntijuudeksi, jossa ylitetään eri ammattikuntien ja organisaatioiden rajoja (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 146).

3.1 Mitä on moniammatilline verkostotyö?

Moniammatillinen yhteistyö -käsite lienee käytetyin ja tunnetuin ilmaus, jolla tarkoitetaan eri ammattikuntien yhteistyötä, jossa pyritään tietojen, taitojen, tehtävien, kokemusten ja toimivallan jakamisella saavuttamaan jokin yhteinen päämäärä. Käsitteellä voidaan viitata yhden organisaation

sisäiseen tai eri organisaatioiden väliseen yhteistyöhön. Yhteistyö voi olla satunnaista tai vakiintunutta sekä ammattirooleissa pitäytyvää. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 155–156.)

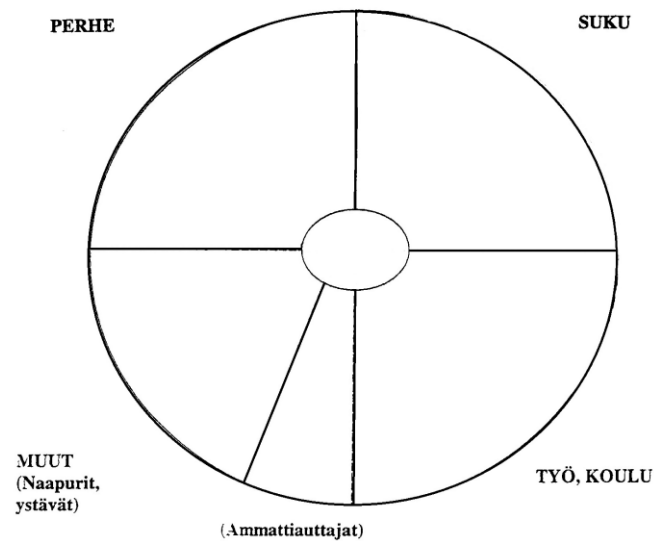
Moniammatillisen yhteistyön käsite on yleistynyt 1980-luvalta lähtien. Sen yhtenä lähtökohtana voidaan pitää systeemistä ajattelua. Siinä systeemi nähdään kokonaisuutena, jonka osat ovat vuorovaikutuksessa keskenään, toisiinsa vaikuttaen ja niillä on yhteinen päämäärä. Holismin idea liittyy läheisesti myös systeemiseen ajatteluun. Holismin mukaan kokonaisuudella on määräävä vaikutus osiinsa nähden. Systeemi toimii aina jossakin ympäristössä, joka osaltaan vaikuttaa systeemin toimintaan, esimerkiksi ihmisen persoonallisuuteen vaikuttaa hänen kasvuympäristönsä. Muutos yhdessä osassa vaikuttaa koko systeemin toimintaan. (Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 29–30.)

Ihmiset jotka tekevät yhteistyötä voidaan nähdä systeeminä, jossa ihmiset vaikuttavat toinen toisiinsa. Kohtaaminen moniammatillisessa yhteistyössä ja verkostoissa tapahtuu eri systeemien välimaastossa, joissa määritellään eri tahojen välisiä keskinäisiä suhteita. Sosiaalityössä kohtaaminen, muutokseen pyrkiminen ja rakenteisiin vaikuttaminen nähdään tärkeinä. Erityisesti ongelmatilanteissa, joissa yksilön selviytyminen tai kasvu on vaarassa.

Tällaisissa tilanteissa pyritään työskentelemään asiakkaan lähtökohdista, lisäämään asiakkaan ja yhteisön kokonaisvaltaista vastuuta ja vahvistamaan voimavaroja tuottamaan muutosta, jonka avulla päästään eteenpäin ongelmatilanteesta. Tässä moniammatillisessa kohtaamisessa perheen arki kohtaa monisektorisen systeemin maailman, joka kytkeytyy perheen tilanteeseen erilaisten tehtävien kautta. Lopulta eri asiantuntijoiden välisessä yhteistyössä on tärkeintä ymmärtää yhteistyön merkitys, eli miksi yhteistyötä tehdään ja mitä se tuottaa. (Isoherranen 2005, 13–15; Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 30–31; Pyhäjoki 2005, 81; Wallin 2011, 89.)

Sosiaalialalla verkostotyötä on kehitetty paljon menetelmänä. Verkostotyössä on tarkoitus keskittyä yksilön, perheen tai ryhmän tilanteeseen ja palvelutarpeisiin. Tavoitteena on etsiä asiakkaalle paras mahdollinen ratkaisu tai tukitoimi moniammatillisen verkostotyön avulla. Verkostotyön menettelytavat soveltuvat hyvin etenkin siirtymä- ja kriisitilanteiden ympärille. Moniammatillisuus koulun oppilaiden ja henkilökunnan hyvinvoinnissa on kaikkien koulussa ja koulun kanssa verkostoissa toimivien asiantuntijoiden yhteistyötä ja jaettua yhteistä vastuuta oppilaan, oppilasryhmien, perheiden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnista. (Arnkil & Seikkula 2005, 5–9; Wallin 2011, 109.)

KUVIO 1. Sosiaalisen verkoston verkostokartta

Pattison & Pattison 1981; Klefbeck ym. 1988a;
Ks. Seikkula

Yllä oleva kuvio kuvaa ihmisen sosiaalista verkostoa, joka koostuu ihmisen identiteettiä rakentavista ihmissuhteista. Verkostokeskeisessä työskentelyssä ammattilaiset huomioivat asiakkaan sosiaalisen verkoston (Seikkula 1994, 32–69). Kuvioista nähdään kuinka ihmisen sosiaalinen verkosto yleensä jakaantuu sekä miten lapsen elämässä perheen, sukulaisten ja koulun osuus on neljäsosa ja ammattiauttajien osuus huomattavasti pienempi. Koululla on siis paljon tietoa lapsen kasvun ja kehityksen tilanteesta. Tämä tieto voi olla hyvin merkityksellistä sosiaalityöntekijälle, joka arvioi kokonaisvaltaisesti lapsen tai nuoren tilannetta. Nykyisissä perherakenteiden muutoksissa lapset ja nuoret tarvitsevat ympärilleen yhä enemmän läsnä olevia, ammattitaitoisia tukea ja ohjausta antavia aikuisia. (Wallin 2011, 29.)

Dialogi on systeminen, dynaaminen ja yhteistoiminnallinen suhde, joka perustuu läsnäoloon, tasavertaisuuteen, luottamukseen ja vastavuoroiseen kommunikaatioon. Siinä pyrkimyksenä on luoda uutta kuuntelemalla ja tulella kuulluksi. Dialogissa yhteistä todellisuutta jäsennetään ja uudistetaan uusien näkökulmien kautta, jaetaan ymmärrystä myös tilanteissa joissa ollaan erimieltä. Dialogin välityksellä jo kaksi ihmistä voivat muodostaa verkoston. Verkostotyötä tehdään, kun keskustellaan asiakkaan kanssa ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Viranomaisverkosto voi kokoontua eri aiheiden ympärille asiakkaan asioita käsittelemään. Lisäksi asiakkaalla on aina oma läheisverkosto, johon kuuluvat ihmissuhteet perheessä, työpaikalla ja lähiyhteisössä. Joskus on

tarpeen kutsua edustajia asiakkaan koko verkostosta, käsittelemään asiakkaan tilannetta. Dialogisessa ammattikäytännössä, asiakkaan tarpeet ja työntekijän ammatillisuus yhdistyvät inhimilliseen kohtaamiseen ja kasvokkaiseen vuorovaikutukseen, jossa merkitykset ja tulkinnat muuttuvat yhteiseksi ymmärrykseksi ja voimautumiseksi. (Arnkil & Seikkula 2005, 5–9; Wallin 2011, 135–136.)

3.2 Moniammatillisen verkostotyön edellytykset

Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Verkostotyötä voidaan pitää moniammatillisena, sillä siihen osallistuu eri alojen asiantuntijoita. Asiakkaan näkökulmasta he muodostavat viranomaisverkoston. Moniammatillisen verkostotyön toimintaperiaatteena on, että asiakkaan sosiaalinen verkosto huomioidaan aina kaikissa tilanteissa. Sosiaali- ja terveysalalla moniammatillista yhteistyötä kuvataan asiantuntijoiden asiakaslähtöisenä työskentelynä, jossa tarkoituksena on huomioida asiakkaan tilanne kokonaisuutena. Myös koulusosiaalityössä se merkitsee yhteistyötä oppilaitoksen sisäisten ja ulkoisten verkostojen kanssa. Vaikka yhteistyötä pidetään itsestänselvyytenä, on se myös haaste ja mahdollisuus. Yhteistyössä ihmisillä on yhteinen tavoite, kuten ongelman ratkaiseminen tai päätöksen tekeminen, tähän he etsivät ratkaisua yhdessä keskustellen. (Arnkil & Seikkula 2005, 7–9; Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 14 ja 30–31; Seikkula 1994, 32–69; Uusikylä 1999, 49–51; Wallin 2011, 109.)

Nykypäivän työelämä ja haasteet edellyttävät työntekijöiltä asiantuntijuutta. Moniammatillista yhteistyötä tekevät ammattilaiset edustavat oman alansa asiantuntijuutta ja se tuo mukanaan yhteistyöhön useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Tällöin ammattilaiset voivat yhdessä muiden ammattilaisten kanssa yhdistää ja täydentää tietojaan ja taitojaan asiakkaan tilanteeseen nähden. Näin saadaan asiakkaalle monipuolista ja asiantuntevaa palvelua, joka nähdään tärkeänä lasten hyvinvointityössä. Eri alojen asiantuntijoiden tietotaidon tulee olla läsnä lapsen ja perheen tilannetta arvioitaessa ja suunniteltaessa asiakaskohtaista lastensuojelutyötä. Lapsen tai perheen tilanne on nähtävä moniulotteisesti. Hyvässä yhteistyössä säilyvät sosiaalityön peruslähtökohdat asiakaslähtöisyys, kyseenalaistaminen ja muutokseen pyrkiminen. (Arnkil & Seikkula 2005, 7–9; Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 30–31; Wallin 2011, 153–156.)

Keskeistä lastensuojelutyössä on saada lapsen ja hänen läheistensä sekä viranomaisten välille hyvät ja toimivat keskinäiset yhteydet. Lastensuojelussa moniammatillisen yhteistyön tarve korostuu, koska perheiden ja lasten ongelmat ovat monimutkaisia ja vaikeaselkoisia. Moniammatillisena

verkostona toimiessa voidaan löytää ideoita tai ratkaisuja, jotka eivät yksin toteutettuna tuottaisi samaa tulosta. Tähän liittyen Isoherranen (2005) ja Arnkil (2004) ovat esittäneet käsitteen sosiaalinen kognitio (Isoherranen 2005, 23–24.) Tällä käsitteellä he tarkoittavat vähintään kahden ihmisen vuorovaikutuksessa rakentamaa yhteisesti jaettua merkitystä, jossa kuljetaan kohti yhteisen ymmärryksen luomista. Se on moniammatillisen verkostotyön tuottama merkittävä hyöty. Käsitteenä sosiaalisesti jaettu kognitio kuvaa sitä ideaalista tulosta, jonka moniammatillinen ja moniääninen yhteistyö parhaimmillaan tuottaa. Siihen kuuluu toisten ihmisten havaitseminen, havaitsijan suhde itseensä ja miten tämä kaikki heijastuu muihin. Sosiaalinen kognitio sisältää psykososiaalisia käsitteitä, joiden avulla ihmiset erottelevat ja yhdistelevät käyttäytymisen piirteitä, ymmärtävät ja etsivät selityksiä käyttäytymiselle ja joiden pohjalta muodostavat käsityksen muista ihmisistä. Sosiaalinen kognitio on edellytys tehokkaalle toiminnalle ihmisyhteisössä. (Arnkil 2004, 214–217; Isoherranen 2005, 13–15; Payne 2000, 9; Pohjola 1999, 123.)

Moniammatillisessa verkostotyössä keskeisimmät seikat ovat asiakaslähtöisyys, verkostojen huomioiminen, tiedon ja eri näkökulmien yhteen kokoaminen, vastuun ja informaation jakaminen sekä varmistaminen, hoidon ja huolenpidon jatkuvuus sekä vuorovaikutustietoinen yhteistyö. Moniammatillisen työn edellytyksenä ovat yhteiset toimintatavat, rakenteet sekä tavoitteet. Yhteistyötahojen vuorovaikutuskulttuuria seuraamalla nähdään, kuinka kommunikoidaan vastavuoroisesti ja miten syntyy luottamuksellinen suhde yhteisten haasteiden edessä. Asiakaslähtöinen työote edellyttää joustavuutta ja organisaatioiden rajojen ylityksiä. (Arnkil & Eriksson & Rautava 2006, 13; Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 29–33 ja 35–46; Mönkkönen 2007, 86 ja 126.)

Moniammatillinen verkosto on vaativa työtap, sen toiminnan tulee olla avointa ja läpinäkyvää. Verkostotyön keskeisiä vahvuuksia ovat joustavuus, tasapuolisuus, avoimuus ja spontaani toiminta. Sitä vahvistetaan informaation vaihdoilla, tuloksia tuottavalla toiminnalla sekä uusilla haasteilla. Avoimuus ja läpinäkyvyys ovat myös tärkeitä palautteen antamisessa silloin, kun moniammatillista verkostotyötä arvioidaan. Moniammatillisen verkostotyön yhtenä hyötynä pidetään työntekijöiden kuormittavuuden vähentämistä. Tavoitteena on etsiä sellaisia ratkaisuja, jotka jakavat osallisten kuormitusta. Verkostotyön haasteina yleisesti pidetään ennakoimattomuutta, jatkuvuuden epävarmuutta ja tehottomuutta. (Arnkil & Seikkula 2005, 34–37; Virtanen 1999, 37–42.)

Moniammatillisen verkoston toiminnassa sen vetäjä on keskeisessä asemassa. Vetäjän henkilökohtaiset kyvyt, sitoutuminen, organisointikyky ja tehtävien jakamisen taito vaikuttavat

siihen löytyykö jokaisen verkoston jäsenelle oma paikka. Päätöksenteon, tehtävien ja vastuun tulee jakautua jokaiselle työryhmän jäsenelle ja tehtävä tulee olla selkeä ja perusteltu. Moniammatillisen verkostotyönteoimivuus edellyttää, että osallistujat ovat motivoituneita siihen. Moniammatillisessa verkostoitumisprosessissa olennaista on halu ja kyky etsiä yhteiset tavoitteet, joihin pyritään ja joiden saavuttamiseksi kaikki haluavat tehdä tietoisesti töitä. On tärkeää kokea saavuttavansa yhteistyön avulla hyötyä myös itselle ja omaan työhön. Mikäli verkostotapaamisia asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa pidetään hyödyttöminä, saattavat työntekijät vältellä niitä. Tämä taas heikentää työn laatua, koska ymmärrys toisen toiminnasta ei lisäänty ja suunnitelmat, joihin työntekijät ja perhe voisivat sitoutua, jäävät tekemättä. (Pyhäjoki 2005, 79–80; Uusikylä 1999, 52–67; Virtanen 1999, 37–39.)

Yhteisvastuullisuudessa vastuuta jaetaan eri ammattilaisten ja asiakasperheen kanssa. Kun yhteistyössä päästään ylittämään ammattien välisiä rajoja, voidaan mennä toisen osaamisen alueelle ja kyseenalaistaa eri alojen asiantuntijan näkökulmia. Tällöin vastuuta ei jaeta enää yksin vaan se jaetaan eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Parhaimmillaan yhteistoiminnallinen työ on jatkuvaa ja suunnitelmallista, sillä on yhteinen tavoite johon pyritään tasa-arvoisessa ja toisen asiantuntijuutta arvostavassa yhteistyössä. Yhteisvastuullisuus ilmenee myös toimintaa ohjaavissa sopimuksissa, joissa keskinäiset pelisäännöt ja vastuut on sovittu selkeästi. (Pohjola 1999, 123–124; Veijola 2004, 85–88.).

Moniammatillisella verkostotyöllä tulee olla myös systemaattinen seuranta- ja arviointijärjestelmä. Jonka kautta saadaan tietoa verkoston toiminnasta, haasteista ja vahvuuksista. Tätä tietoa tarvitaan, jotta voidaan tarvittaessa muokata yhteistyörakennetta tehokkuuden tai informaation vapaan kulun näkökulmasta. Arviointi ja kehittämistyössä tulee kiinnittää huomioita eri organisaatioiden rajoja ylittävään toimintaan, jossa kiinnitetään huomiota eri organisaatioiden sisäisiin asiakasprosesseihin. Tavoitteena tulee olla sellaisten keinojen löytäminen, joiden avulla sirpaleisista palveluista saadaan prosessimaisesti etenevä yhtenäinen kokonaisuus. Arviointia tulee tehdä moniammatillisen verkostotyön yhteistyön, tiedonkulun, suunnitelmallisuuden, asiakkuuden ja organisaatioiden näkökulmista. (Kihlman 2005, 105–114; Uusikylä 1999, 67.)

3.3 Dialogi moniammatillisessa verkostotyössä

Dialogisuuden periaate tarkoittaa asiakkaan ainutlaatuisuuden kunnioittamista. Työntekijän tulee kunnioittaa asiakasta omana itsenään, jolla on omat tulkintansa asioistaan, oma maailmankuvansa ja

todellisuutensa. Asiakkaan ja ammattilaisen kohtaamisessa kartoitetaan asiakkaan maailmaa ja todellisuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että asiakkaalle tarjottaisiin valmiita vastauksia vaan asiakkaan kanssa neuvotellaan ja ollaan asiantuntijana käytettävissä. (Rostila 2001, 42.) Dialoginen työtapa on moniammatillisen verkostotyön edellytys. Dialogisuuden voidaan ajatella olevan vuoropuhelun lisäksi vuorokuuntelua. Dialogisen työtöiden tavoitteena on päätöksen tekeminen, yhdessä keskustellen. Dialogi on yhteistoiminnallinen suhde, joka perustuu tasavertaisuuteen, läsnäoloon, luottamukseen sekä vastavuoroiseen kommunikaatioon. Dialogissa pyritään eri näkökulmien ja vaihtoehtojen avulla johdonmukaisesti rakentamaan ajatuksista ja tiedoista uudenlainen kokonaisuus. Dialogin haasteena on, että asiantuntija kuuntelee ja kyseenalaistaa myös omia ajatuksiaan. Dialogin tavoitteena on ymmärtää mitä muut ajattelevat asiasta, ei yhteisymmärryksen saavuttaminen. Dialogisuus merkitsee muuttuvaa ammattikäytäntöä, jossa asiakkaiden ja ammattilaisten välille luodaan vuorovaikutus- ja inhimillisen kohtaamisen tilanne ja jossa tavoitteena on muuttaa merkitykset ja tulkinnat yhteiseksi ymmärrykseksi ja voimautumiseksi. (Isaacs 2001, 25–41 ja 47–64; Pyhäjoki 2005, 71–74; Wallin 2011, 135–136.)

Eri ammattilaisten käyttämä ammattikieli tulee verkostotyön yhteydessä muuntaa asiakkaan kanssa yhteiseksi kieleksi. Kielen nähdään olevan asiakas- ja työntekijäsuhteen yksi avainelementti, johon kaikki vuorovaikutus ja yhteistoiminta perustuu. (Rostila 2001, 55–57.)

Dialogin neljä keskeisintä perustaa ovat kuuntelu, kunnioitus, kärsivällisyys ja avoimuus. Ammattilaisten erilaisia käsityksiä pohditaan rinnakkain, vaikka toisen näkökulma ei olisi mieluinen, sitä ollaan valmiita kuuntelemaan kunnioittaen ilman arvostelua ja vastaväitteitä. Dialogi sitouttaa asiantuntijan sekä kriittiseen ajatteluun että nöyryyteen, mutta antaa myös toivoa ja uskallusta. Dialogissa korostuu kuuntelu, jossa osallistujien on mahdollista ymmärtää muiden näkemyksiä. Dialogi vaatii kärsivällisyyttä ratkaisun ja yhteisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Onnistuneen dialogin keskeinen ajatus on avoimuus oman näkökulmansa esittämisessä. Yhteistyön onnistuminen edellyttää luottamusta, jota syntyy avoimessa vuorovaikutuksessa. Tarvitaan eri näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseksi. (Isaacs 2001, 25; Pyhäjoki 2005, 71–74; Särkelä 2001, 21; Wallin 2011, 134–136.)

Jotta voidaan työskennellä apua tarvitsevan henkilön kanssa, on kyettävä luomaan sellainen suhde asiakkaan kanssa, jossa asiakas haluaa työskennellä ja työntekijä haluaa auttaa asiakasta. Hyvä työskentelysuhde on vastavuoroinen. Työntekijän tulee pyrkiä saamaan asiakas yhteistyöhön, jolloin he yhdessä voivat pohtia asiakkaan elämätilannetta eri näkökulmista ja sitä miten asiakas voisi

elämäntilanteessaan toimia mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Asiakkaan ja työntekijän suhde voi parhaimmillaan olla yhteinen kehitysprosessi, jossa molemmat toimivat sekä antajina että saajina. Hyvä työskentelysuhde on aina rakennettava erikseen asiakkaan kanssa ja se on yksi hyvin etenevän työn tulos ja välttämätön aikaansaannos, mikäli aiotaan saada aikaan muita myönteisiä tuloksia. (Särkelä 2001, 27–28.)

Koulukuraattorin ja lastensuojelun yhteistyö nähdään moniammatillisessa auttamistyönä, johon yhdistetään tukea ja kontrollia. Usein toivotaan, että tuki ja kontrolli voitaisiin erottaa niin, että joku toinen taho hoitaisi kontrollin. Kontrollin elementtejä sisältyy kuitenkin kaikkeen vuorovaikutukseen. Auttamistyössä ratkaisevana nähdään ovatko toimenpiteet asiakkaan toimintamahdollisuuksia kasvattavia vai alistavia, eikä se pidetäkö niitä tuki- vai kontrollipainotteisia. Asiakkaan näkökulmasta auttaminen voi näyttäytyä pelkkänä kontrollina tai epäluottamuksena. Dialogisessa kohtaamisessa kontrolli on aina läsnä näkyvänä ja avoimena, työntekijöiden ilmaistessa huoliaan avoimesti ja oikea-aikaisesti. Aktivoivien ja vuorovaikutteisten työtapojen fokus on voimaannuttamisessa ja osallisuudessa. Olemuksena pidetään vuorovaikutteista ja reflektiivistä työtettä, tiettyä tapaa suhtautua asiakkaaseen, haasteisiin sekä oman työskentelyn arviointiin. Aktivoivien keskeisiä elementtejä ovat kyky tunneherkkyyteen, kokonaisvaltaiseen prosessinomaiseen ajatteluun ja joustavuuteen sekä pyrkimys ymmärryksen lisäämiseen ja jatkuvaan reflektioon. (Pohjola 1999, 118; Pyhäjoki 2005, 75–77; Wallin 2011, 134–135.)

3.4 Asiakkaan ja ammattilaisten välinen luottamus moniammatillisessa verkostotyössä

Asiakassuhde perustuu aina luottamukseen. Sillä on merkittävä osuus asiakassuhteessa ja sitä koskevissa eettisissä periaatteissa. Toisinaan luottamuksellisuus saattaa joutua ristiriitaan asiakkaan saaman palvelun tai avun suhteen. Moniammatillinen työ asettaa myös haasteita luottamuksellisen suhteen toteutumiselle, sillä asiakkaan asioista kertominen kolmannelle osapuolella vaatii asiakkaan suostumuksen. Luottamuksellisuutta sekä asiakkaan yksityisyyden suojaa määrittää laki, joka sosiaalityössä tulee tuntea. (Rostila 2001, 33–34.)

Moniammatillisessa verkostotyössä luottamuksen tulee syntyä myös asiakassuhteeseen, jonka vuoksi on hyvä ottaa asiakas mukaan tapaamisiin, joissa keskustellaan yhteisesti sovitulla säännöllä ja periaatteilla sekä kaikki osallistujat voivat vaikuttaa keskustelun sisältöön ja päätöksentekoon. Asiakkaan ei tarvitse hallita dialogista keskustelua, vaan hän tuo tapaamiseen oman näkökulmansa ja saa osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Usein koulun ja

lastensuojelun yhteisillä asiakkaila on sidoksia muihin tahoihin ja palveluihin, jolloin kasvaa tarve rajoja ylittäviin yhteisiin kohtaamisiin eli moniammatillisiin verkostoihin. Pääsääntöisesti vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsensa hyvinvoinnista ja luottavat lastensa kouluun ja opettajiin. Koulun ja vanhempien yhteistyöllä on merkitystä lapsen tai nuoren koulumenestykseen, oppimiseen sekä yleiseen asenteeseen koulua kohtaan. Vahva perusta luottamuksellisen yhteistyön rakentumiselle on vanhempien sekä koulun ja lastensuojelun yhteinen tavoite, lapsen tai nuoren hyvinvointi. (Berg-Toroi 2012, 271; Isoherranen 2005, 13–15; Pyhäjoki 2005, 71–72.)

Moniammatillisessa verkostotyössä luottamuksen käsite on merkittävä, koska ilman sitä toimijoiden välisellä suhdetoiminnalla ei ole merkitystä. Dialogista toimintaa johtaa aito pohdinta, jossa tavoitteena on päätös, sopimus tai jokin konkreettinen lopputulos. Dialogisen toiminnan toteuttaminen edellyttää luottamusta ihmisiin ja heidän kykyynsä ajatella, siksi dialogisessa kohtaamisessa vaaditaan asianosaisten läsnäoloa. Koulun ja lastensuojelun välisissä moniammatillisissa verkostoissa on tärkeää ottaa mukaan ne verkoston jäsenet, jotka liittyvät lapsen tilanteen selvittämiseen. Asiakkaan tulee olla tietoinen kaikista verkoston jäsenistä, jotka osallistuvat tilanteen selvittelyyn. Luottamuksen kestävyys näkyy arjen verkostotyössä, mikäli sitä ei toteuteta avoimesti jää keskustelu yleiselle tasolle eikä ristiriitoihin puututa. Tällöin yhteistyö ei pääse kehittymään ja tavoite yhteisestä päätöksestä tai sopimuksesta jää saavuttamatta. Verkosto rikkautena voidaan pitää työntekijöiden ja asiakkaiden toisistaan eroavia käsityksiä, osallisten erilaisuuksia sekä työntekijöiden välisiä jännitteitä. Niiden avulla on mahdollista avata yhteistyön solmuja ja päästä kohti kehitystä. (Arnkil 2004, 216; Pyhäjoki 2005, 78; Särkelä 2001, 35–36; Uusikylä 1999, 49–51; Virtanen 1999, 37.)

Toimivassa moniammatillisessa asiantuntijuudessa, jota koulun ja lastensuojelun yhteistyö parhaimmillaan on, eri osapuolten on tunnustettava toistensa asiantuntija roolit ja kunnioittava toistensa ammattitaitoa sekä erityisosaamista. Yhteisen toiminnan voimavarana tulisi nähdä yhteistyöhön osallistujien ja heidän organisaatioidensa erilaiset todellisuustulkinnat. Auttamistyössä perustana toimii kunnioittava kohtaaminen jota helpottaa työntekijän ammattitaito. Luottamus kuuluu keskeisesti myös kunnioittavaan kohtaamiseen. Se syntyy avoimessa dialogissa toimijoiden välillä, jossa huomioidaan osallisten rajat ja hyväksytään toisten näkökulmat osana kokonaisuutta. (Isaacs 2001, 126; Pohjola 1999, 112 ja 124; Pyhäjoki 2005, 71–78; Särkelä 2001, 34.)

Tutkimukseni lähtökohta eli koulukuraattoreiden ja lastensuojelun yhteistyö saa tukea verkostotyön teoriasta. Moniammatilliset verkostot toimivat parhaimmillaan voimavarana ja mahdollisuutena niin

asiakkaan, työntekijän, työyhteisön kuin palveluiden ohjauksenkin näkökulmasta. Koulukuraattori voi olla lastensuojelutyölle suureksi avuksi muodostettaessa kokonaiskuvaa lapsen tilanteesta ja arvioitaessa hänen tuen tarpeitaan. Lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen koulupäivänä aikana kuuluvat koulukuraattorien tehtäviin. Tällöin he saavat paljon tietoa lapsesta koulupäivän aikana. Lastensuojelun ja koulukuraattoreiden yhteistyössä tiedon välittyminen ja yhteisten sopimusten tekeminen sekä tavoitteiden asettaminen asiakasprosessissa, vähentävät kaikkien osallisten työn kuormittavuutta. (Järviluoto & Mäkinen 2009, 14; Lämsä 2009, 21–24.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerron aikaisemmasta verkostotyön ja moniammattillisen yhteistyön tutkimuksesta, tutkimuskysymyksistäni, laadullisesta tutkimuksesta, aineiston keruusta ja niiden toteutumisesta. Lisäksi kuvaan käyttämäni teemahaastattelua yhtenä haastattelun muotona. Pohdin tässä myös tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

4.1 Aikaisempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Salla-Mari Wacklin (2009) on pro gradu-tutkielmassaan tutkinut sairaalan sisäistä verkostoyhteistyötä päihderaskauksien hoidossa. Verkostokokousten nähtiin selventävän asiakkaan tai asiakasperheen kokonaistilannetta. Tutkimuksessa tuli esille myös kokemattomien ja kokeneiden työntekijöiden erot. Kokemattomille työntekijöille ei ollut täysin selvää kuvaa verkostotyön tavoitteista, sen vaikutuksista omaan työhön, omasta roolista ja tehtävästä verkostotyössä tai yleensä siitä mitä verkostotyö on. Kokemuksen lisääntyttyä verkostotyötä pidettiin ehdottoman tärkeänä ja sen nähtiin helpottavan omaa työtä. Saavutetun tiedon koettiin muuttaneen henkilökunnan käsityksiä ja toimintatapoja asiakkaita ja työntekijöitä paremmin palvelemaan suuntaan. (emt., 86–89.)

Katariina Pärnä (2012) on väitöskirjassaan tarkastellut *Lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen* -kehittämishankkeessa saatuja kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Tutkittavina ovat olleet hankkeen ja lapsiperhepalveluiden työntekijät. Tutkimuksen tuloksena nähtiin, yhteistyön käynnistymisen edellyttävän asiakaslähtöisen yhteistyötarpeen tunnistamista sekä siitä viriävää yhteistyötahtoa. Luottamuksen

syntyminen helpottaa eri ammattialojen rajoilla käytävää neuvottelua sekä mahdollistaa rajojen ylityksen ja sitä kautta moniammatillisen yhteistyöprosessin käynnistymisen ja edistymisen. Toiseksi tärkeäksi tulokseksi nähtiin toiminnan tavoitteellisuuden hahmottaminen prosessimaisesti eteneväksi käytännöksi. Tavoitteiden ymmärtäminen ja konkretisointi ohjaavat yhteistyöprosessia ja mahdollistavat toiminnan arvioinnin. Kolmanneksi keskeiseksi tulokseksi saatiin, asiakastyön yhteistoiminnallisuuden merkityksen tunnistaminen. Moniammatillinen yhteistyö nähtiin prosessina, joka sisältää resurssien, vastuun ja osaamisen jakamista. Prosessin kehittäminen yhteistyössä helpottaa uusien yhteistyökäytäntöjen sisäistymistä ja juurtumista työyhteisöjen organisaatiokulttuureihin. (emt., 16–26.)

Maria Svetloff (2006) on pro gradu-tutkielmassaan kuvannut oppilashuoltoryhmien moniammatillisuutta sekä asiantuntijuuksien suhteita ja tarkastellut niiden toimivuutta lastensuojeluasioita käsiteltäessä. Oppilashuoltoryhmät koostuvat koulun sisällä toimivista eri alojen asiantuntijoista, joita yhdistää lasten asioissa toimiminen. Oppilashuoltoryhmä on tarkoitettu asiantuntevaksi ja moniammatilliseksi toimeilimeksi, jossa käsitellään koulussa ilmenneitä ongelmia. Tutkielmassa moniammatillinen yhteistyö nähtiin ryhmän sisäisenä sekä ulkopuolelle ulottuvana toimintana. Organisaatioiden ylitykset nähtiin hankalina työtapojen ja toiminnan erilaisuuksien vuoksi. Tämä on yksi moniammatillista yhteistyötä koskevan tutkimuksen löytämä ongelmakohta (ks. esim. Övertveit 1995, 81).

Tutkimusten mukaan moniammatillisen yhteistyön käsite on epämääräinen ja sitä käytetään monenlaisten yhteistyömuotojen kuvauksissa (ks. esim. Payne 2000, Nikander 2003). Moniammatillista työtä tehdään myös muuten kuin asiakastyössä. Sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä moniammatillista yhteistyötä voidaan kuvata työskentelynä, jossa huomioidaan asiakkaan tilanne kokonaisuutena. Toimintaympäristöstä riippumatta moniammatillisessa yhteistyössä korostuu käytännön näkökulmasta asiakaslähtöisyys, vuorovaikutustietoinen yhteistyö, toimijoiden rajojen ylitykset, asiakkaan verkostojen huomioiminen sekä tiedon ja eri näkökulmien yhteen kokoaminen.

Empiirisen tutkimuksen avulla etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaista yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja koulukuraattorit tekevät? Miksi yhteistyötä tehdään ja millaisia yhteistyön muotoja käytetään?

- 2) Millaisia onnistumisia, haasteita tai ongelmia ja niiden ratkaisuja yhteistyössä esiintyy työntekijöiden mielestä?
- 3) Nähdäänkö yhteistyö osana moniammatillista verkostotyötä?

Oletukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välisestä yhteistyöstä on, että pääsääntöisesti yhteistyö on sujuvaa ja mutkatonta, mutta oletan yhteistyössä olevan myös haasteita ja mahdollisia ongelmia.

4.2 Laadullinen tutkimus lähestymistapana

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin vaan ymmärtämään, kuvaamaan ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkimukseni aiheesta koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä löytyi vain vähän aiempaa tietoa.

Tässä tutkimuksessa käsittelem laadulliselle tutkimukselle ominaista todellista elämää selvittäessäni koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden välisen yhteistyön haasteita ja onnistumisia. Pyrin tekemään tämän mahdollisimman kokonaisvaltaisesti laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 157). Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä tutkittava ilmiö on osallistujan näkökulmasta (Kylmä & Juvakka 2007, 28).

Olen valinnut tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, mikä on laadulliselle tutkimukselle tyypillinen aineistonkeruumenetelmä. Jotta saadaan mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta, tulisi haastateltavilla olla tietoa tai kokemusta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Tämä tarkoittaa, että haastateltavia ei valita satunnaisesti vaan harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan, aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen, koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole saada aikaa tilastollisia yleistyksiä. Aineiston koon määrittämiseksi ei ole selkeitä ohjeita tai sääntöjä. Aineiston koko on kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein tapauskohtainen; aineistoa tarvitaan juuri sen verran kuin on aiheen kannalta välttämätöntä. (emt. 13–20).

Tutkimusasetelman rajaaminen laadullisessa tutkimuksessa on lähes aina välttämätöntä. Rajaamisessa on kyse mielekkään ja selkeän ongelmanasettelun löytämisestä. Hajanaisuuden

välttämiseksi, kaikkea mitä tutkimusta tehdessä nähdään tai kuullaan ei kannata yrittää sisällyttää varsinaiseen tutkimusraporttiin. Rajaamisessa on kyse lisäksi tulkinnallisesta rajaamisesta. Tutkijan omat mielenkiinnonkohteet ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat aineiston keruuseen ja kerääntyvän aineiston luonteeseen. Tutkimustehtävää rajatessa otetaan kantaa myös siihen, mikä on aineistosta esiin nouseva ydinsanoma, jonka tutkija haluaa tulkintansa avulla erityisesti nostaa tarkastelun keskipisteeksi. (Kiviniemi 2007, 72–73.)

4.3 Teemahaastattelu ja aineiston kerääminen

Haastattelumenetelmänä olen käyttänyt puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Teemahaastattelussa painotetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän antamia merkityksiä sekä miten nämä merkitykset ovat syntyneet (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77; Hirsjärvi & Hurme 2011, 48). Hirsjärvi ja Hurme (2011) tuovat esille teemahaastattelun mahdollisuutta sallia haastateltavalle mahdollisimman luonnollisen ja vapaan reagoinnin esitettyihin kysymyksiin (emt., 66).

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat ennalta määriteltäviä. Kysymysten muotoa tai järjestystä ei ole suunniteltu valmiiksi. Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki ennalta suunnitellut teemat käydään haastateltavan kanssa läpi. Niiden laajuus ja järjestys saattavat vaihdella haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 86–87.) Teemahaastattelujen struktuureissa on vaihtelevuutta. Teemahaastattelu voidaan toteuttaa avoimesta haastattelusta strukturoituun haastatteluun. Haastattelija saa itse määrittää esittääkö hän samat kysymykset, samoilla sanamuodoilla, samassa järjestyksessä kaikille haastateltavilleen vai eteneekö hän vapaamuotoisemmassa järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.) Tutkimusongelmani ei ole tarkkaan rajattu, joten valitsin puolistrukturoidun haastattelun. Tällöin annoin haastateltaville vapauden kertoa oman näkemyksensä ja kokemuksensa mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välisestä yhteistyöstä.

Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelun tarkoituksena on pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten mukaisesti. Etukäteen valittujen teemojen tulee liittyä tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Haastatteluiden teemat olen koonnut aikaisempien tutkimusten ja tutkimuksen viitekehysteorian perusteella sekä soveltaen omaa kokemustani käytännön yhteistyöstä. Tutkimukseni haastattelun teemat ovat yhteistyön määrä, muodot ja laatu, salassapito ja laki, arjen käytännöntyö, asiakas,

moniammatillisuus sekä työyhteisö.

Laadullisessa tutkimuksessa käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, havainnointi, kysely sekä kirjalliseen materiaaliin tutustuminen. Tutkimusongelmat, jotka keskittyvät ihmisen kokemuksen tai käyttäytymisen tutkimiseen, ovat tyypillisiä esimerkkejä kvalitatiivisesta tutkimuksesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Tämän tutkimuksen aineiston olen kerännyt yksilöhaastattelujen avulla. Päädyin haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä, koska ajattelin sen avulla saavani parhaiten vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Tutkimushaastattelulla on erityinen tarkoitus ja erityiset osallistujaroolit, toisin kuin arkikeskusteluissa. Tutkimuksen tavoite ohjaa tutkimushaastattelua. Haastattelussa roolit jakautuvat haastattelijan eli tiedon kerääjän ja haastateltavan eli tiedonantajan rooleihin. Haastattelija pyrkii ohjaamaan keskustelua ja kannustamaan haastateltavaa vastaamaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–24.) Haastatteluissa kielen merkitys korostuu. Haastattelun voidaan ajatella olevan kahden ihmisen välistä viestintää, joka perustuu kielenkäyttöön. Haastattelussa vuorovaikutus koostuu ihmisten sanoista ja niiden kielellisestä tulkinnasta ja merkityksestä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48–49.)

Haastattelun luonteenomaisina piirteinä voidaan pitää, että ensinnäkin haastattelu on ennalta suunniteltu ja tutkija on tutustunut tutkimuksen kohteeseen. Lisäksi haastattelu on haastattelijan alulle panema ja ohjaama. Haastattelija tuntee roolinsa jo haastattelun alussa ja haastateltava oppii sen haastattelun kuluessa. Haastateltavien motivoiminen on yleinen haastattelijoiden tehtävä. Lisäksi haastateltavan on voitava luottaa siihen, että hänen antamiaankin tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 42–43.) Haastattelu on kyselyyn nähden joustava. Haastattelun kuluessa haastateltava voi toistaa ja tarkentaa kysymyksiä, esittää lisäkysymyksiä sekä esittää kysymykset siinä järjestyksessä kuin hän katsoo tarkoituksenmukaiseksi. Lisäksi haastattelun etuna on, että henkilökohtaisesti sovitut haastattelut tulevat lähestulkoon aina toteutumaan. Tutkijan on mahdollisuus myös määrittää itse henkilöt jotka haluaa valita haastateltaviksi, esimerkiksi työssäoloajan tai kokemuksen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–75.)

Aineistonkeruun menetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua ja haastateltavat olen valinnut eliittiotannalla, eli tutkimuksen tiedonantajiksi valitaan vain henkilöitä, joilta odotetaan saavan parhaiten tietoa tutkittavasti ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.) Tässä tutkimuksessa olen

keskittynyt peruskoulun koulukuraattoreihin, koska kuraattoreita on eniten juuri tässä koulumuodossa. Lukioissa ja ammattikouluissa ongelmat ja tehtävät ovat ainakin osittain erilaisia kuin peruskouluissa. Täysi-ikäisyys lukioissa ja ammattikouluissa tuo myös työhön omat ehtonsa, mahdollisuutensa ja rajoituksensa. Lisäksi olen keskittynyt lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöihin oman kiinnostukseni mukaan. Olen haastatellut kolmea lastensuojelun avohuollossa työskentelevää sosiaalityöntekijää ja kolmea peruskoulun koulukuraattoria. Haastateltavat olen valinnut Porin kaupungin koulukuraattoreista ja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöistä työkokemuksen ja tieto-aidon perusteella. Näin pystyn vaikuttamaan siihen, ettei oma näkemykseni haastateltavasta työntekijänä vaikuta tutkimuksen tuloksiin. Haastatteluun suostuminen on aina vapaaehtoista.

Vuoden 2010 alusta Porin perusturvakeskuksessa on ollut toiminnassa YTA eli yhteistoiminta-alue. YTA-alueeseen kuuluvat kunnat ovat Pori, Ulvila, Luvia, Merikarvia ja Pomarkku. YTA-alueella lastensuojelun palvelut on keskitetty Porin perusturvakeskuksen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Kuraattorin palvelut ovat eri kunnissa järjestyneet hieman eri tavalla. Porissa koulutusvirasto järjestää kuraattorin palveluita kaikille kouluille, Luvialla on oma koulukuraattori samoin Ulvilassa, Pomarkussa ja Merikarviolla. Kirjoittaessani tätä tutkimusraporttia YTA-alueesta erosivat vuoden 2013 alussa Pomarkku ja Luvia.

Olen pyytänyt Porin kaupungin perhepalveluiden johtajalta ja koulutoimen johtajalta tutkimusluvat haastatteluiden tekemiseen. Alkuperäisen suunnitelman mukaan, aineistokeruumenetelmäni piti olla kirjoitelmien teettäminen, jonka pohjalta pyysin koulutoimenjohtajalta tutkimusluvan. Muutin suunnitelmiani kuitenkin kesän 2012 aikana ja pyysin koulutoimenjohtajalta uuden tutkimusluvan syksyllä 2012. Saatuani tutkimusluvat olin yhteydessä haastateltaviin henkilöihin henkilökohtaisesti ja sovin haastatteluajat. Hirsjärvi & Hurmeen (2011) mukaan, mielipiteiden ja kokemusten tutkimiseen yksilöhaastattelu on toimivin tapa saada haluttua tietoa (emt., 41). Yksilöhaastattelussa haastateltavat uskaltavat tuoda esille omia mielipiteitään ja kokemuksiaan ryhmähaastattelua helpommin. Yksilö haastatteluajkojen sopiminen osoittautui yllättävän helpoksi. Kaikki haastateltavat valitsin yli kahden vuoden työkokemuksen perusteella, jolloin voin realistisesti olettaa heillä olevan näkemystä ja kokemusta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välisestä yhteistyöstä. Haastattelujen tekeminen tukee lisäksi korkeaa vastausprosenttia, mikä lisää tutkimukseni luotettavuutta.

Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tämän vuoksi on

perusteltua antaa haastattelukysymykset tai ainakin haastattelun aihe etukäteen haastateltaville (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Lähetin haastateltaville etukäteen haastattelurungon (liite 1 ja 2), jotka olin koonnut tutkimuksen viitekehysteorian ja omien yhteistyökokemusteni perusteella. Ensimmäinen haastattelu oli koehaastattelu, jonka jälkeen en kuitenkaan muuttanut teemoja. Varsinaiset haastattelut toteutin vuoden 2012 syksyllä Porin kaupungin alueen koulukuraattoreille ja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille.

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Sisällön analyysi menetelmiä ovat tyypittely, luokittelu ja teemoittelu. Teemahaastattelun analyysissa teemoittelu on luonteva vaihtoehto. Analyysin tarkoituksena on tiivistää ja selkiyttää aineistoa, säilyttämällä samalla aineiston informaatio. Analyysillä pyritään tuottamaan myös uutta teoreettista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin tarkoitus ei ole jäädä vain aineiston kuvaamisen tasolle vaan tekstin tulee olla pelkistävää ja tiivistävää. (Eskola & Suoranta 1998, 138; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 53.)

Analyysimenetelmänäni on sisällön analyysi, jossa on tarkoitus saada aineisto tiiviimpään muotoon, mutta kuitenkin niin ettei oleellinen sisältö tai vastausten informaatio häviä. Tiivistyksen ansioista voidaan aineisto saada sellaiseen muotoon, josta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 135–137.)

Laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään tiettyjen aihepiirien mukaisesti eli pelkistetään aineisto olennaisimpiin asioihin. Tämän jälkeen vertaillaan tiettyjä teemojen esiintymistä aineistossa. Alustavan ryhmittelyn jälkeen aletaan etsiä varsinaisia teemoja eli aiheita. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Teemojen avulla pyritään tavoittamaan tekstin merkityksenantojen ydin. Teemoittelun vaarana on, että tutkija tuo esille teemoja, joita tekstissä ei ole. Syntyneitä teemoja tulee tarkastella siksi kriittisesti. Teemoittelussa aineistosta tuodaan esille tutkimusongelman mukaisia teemoja. Esille otetut teemat ovat aina riippuvaisia tutkijan tulkinnasta. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176; Hirsjärvi & Hurme 2011, 173; Moilanen & Rähkä 2007, 45–55; Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.)

Tässä tutkimuksessa käytän analyysimenetelmänä teemoittelua, jonka avulla pyrin hahmottamaan aineistosta keskeisiä piirteitä. Osa näistä piirteistä saattaa nousta teemahaastattelun teemoista, mutta näiden lisäksi esille saattaa nousta lähtöteemoja kiinnostavampia teemoja. En silti rajannut

ulkopuolelle mitään haastatteluissa nousevia uusia teemoja. Alkuperäiset teemat ohjasivat minua läpi tutkimuksen, niihin liitin haastattelu aineistosta nousevat uudet teemat. Pidän kuitenkin tärkeänä että asettamiini tutkimuskysymyksiin saan vastaukset alkuperäisten teemojen avulla. Teemat siis nousevat esiin haastatteluaineistosta. Käytin hyväkseni tekstinkäsittelyohjelmaa teemojen muodostamisessa keräämällä samoihin aiheisiin liittyviä vastauksia yhteen ja tarkastelemalla näiden yhteisiä piirteitä. (Eskola & Vastamäki 2007, 30–35; Hirsjärvi & Hurme 2011, 173.)

Teemoittelun jälkeen aineisto voidaan myös tyypitellä. Tällöin eri teemojen sisältä etsitään asioille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä eräänlainen yleistys, tyyppiesimerkki. Tyypittelyssä tavallaan tiivistetään joukko tiettyä teemaa koskevia asioita yleistyksi. Myös tyyppien kuvaamisessa käytetään apuna sitaatteja. Tyypikkuvaukset tuovat esille aineiston keskeisimmän sanoman. (Eskola & Suoranta 1998, 182.)

Aloitin aineiston analyysin haastattelujen jälkeen syksyllä 2012. Litteroin haastattelut ja tarkistin haastattelujen ja kirjoitettujen tekstien yhdenmukaisuuden. Litteroitua aineistoa kertyi fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5 yhteensä 60 liuskaa. Kun muutin haastatteluaineiston tekstimuotoon analysoitavaksi eikä tunnisteiden säilyttäminen aineistossa ollut välttämätöntä, poistin tunnistetiedot eli anonymisoin aineiston.

Litteroidut aineistot kävin läpi useaan kertaan ja kokosin haastatteluteemojen alle yhtenevät kysymysten vastaukset. Lisäksi vastauksista nousi esille uusia teemoja, jotka toistuivat lähes jokaisessa haastattelussa. Nämä lisäsin teemoiksi, joita käsittelen tulosten yhteydessä. Tämän tutkimuksen teemoiksi luokittelin yhteistyön nykytilan ja toimivat käytännöt, yhteistyötä edistävät asiat sekä yhteistyön haasteet. Tyypittelyssä tiivistin teemoista yhteistyötä edistävät ja haastavat asiat haastatteluissa esiin nousevat yleisimmät tyypit. Tyypillisiä yhteistyötä edistäviä asioita ovat ammatillisuus, kunnioitus ja luotettavuus, avoimuus, tuttuus, yhteiset sopimukset ja työnjako, jaettu vastuu sekä työyhteisön sisäiset toimintamallit ja työntekijöiden persoonallisuus yhteistyössä. Yhteistyön haasteissa tyypillisimpiä asioita ovat salassapitovelvollisuus, laki, työntekijöiden vaihtuvuus sekä kiire.

Tyypillistä laadulliselle analyysille on, että tutkimusongelma ja aineisto ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään. Aineistosta saadaan harvoin suoria vastauksia tutkimusongelmaan. Tarvitaan analyttisiä kysymyksiä jotka muotoutuvat ja tarkentuvat aineistoon tutustuttaessa. (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 13.)

Tutkimuksen teemojen lomassa on tyypillistä esittää näytteitä aineistosta eli sitaatteja. Sitaattien avulla pyritään vakuuttamaan lukija aineiston olemassaolosta sekä niiden avulla havainnollistetaan teemoja. Pelkkien sitaattien avulla ei kuitenkaan saada analyysia aikaiseksi vaan onnistuakseen teemoittelu tarvitsee myös teorian ja empirian vuorovaikutusta tutkimustekstissä. (Eskola & Suoranta 1998, 176; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 83–84.)

Suorat tunnistetiedot eli haastateltavien nimi, tarkat yhteystiedot ja syntymäaika poistetaan usein jo litterointivaiheessa. Haastatteluissa on usein lisäksi epäsuoria tunnistetietoja kuten asuinpaikka, työpaikka, sukupuoli ja koulutustausta. Haastattelun aihe vaikuttaa siihen, miten tarkkaan myös epäsuorat tunnistetiedot anonymisoidaan. (Kuula & Tiitinen 2010, 452.) Tässä tutkimuksessa en julkaise epäsuoria tunnistetietoja haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi. Tulen antamaan haastateltaville koodinumeron (H1 S/K (koulukuraattori/sosiaalityöntekijä), H2 S/K...), joita käytän aineistolainauksen eli sitaattien yhteydessä. Litteroinnin jälkeen luin aineistoa useaan kertaan. Koodasin haastattelut eri väreillä, jotta pystyin tarkastelemaan niitä rinnakkain.

Mäkelän (1990) mukaan aineistoa tulisi arvioida ainakin neljästä näkökulmasta: aineiston merkittävyys ja paikka yhteiskunnassa, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus ja arvioitavuus sekä toistettavuus (emt. 47–48). Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimuksessa todetaan, että koulukuraattoreiden työtä on tutkittu Suomessa melko vähän, mikä lisää oman tutkimukseni merkittävyyttä ja kohdentaa sen paikkaa yhteiskunnassa. Siltanen (2007) on tutkinut pro gradu työssään lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyötä, joka on lähellä omaa tutkimustani mutta olen ottanut tarkastelu näkökulmaksi moniammatillisen yhteistyön. Tämän tutkimuksen vahvuudeksi koen, että se keskittyy juuri lasten ja nuorten auttamisen ja tukemisen parantamiseen moniammatillisen yhteistyön keinoin.

Tietävästi lasten ja nuorten pahoinvointi ja moniongelmaisuus on lisääntynyt, jolloin apua ja tukea tarvitaan useammalta auttajataholta ja moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu. Viimeisten haastatteluiden aikaan huomasin, saavani haastattelukysymyksiin samankaltaisia vastauksia eikä juuri mitään uutta enää tullut esille. Eskola ja Suoranta (1998) tuovat esille, että yksi tapa ratkaista kysymys aineiston riittävydestä on sen kylläntyminen eli saturaatio. Jolloin aineistoa voidaan ajatella olevan riittävästi, kun uudet tapaukset eivät enää tuo tutkimusongelman kannalta uutta tietoa eli aineisto alkaa niin sanotusti toistaa itseään. (emt. 62–63.) Analyysin kattavuudesta, arvioitavuudesta sekä toistettavuudesta parhaimman arvion voivat antaa lukijat. Tuloksissa olen käyttänyt paljon viittauksia haastatteluista, joiden toivon lisäävän mahdollisuutta arvioida analyysin

kattavuutta ja toistettavuutta.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat analyysin systemaattisuuden ja tulkinnan luotettavuus. Systemaattisessa analyysissä kirjoitetaan auki tutkimuksen aikana tehdyt valinnat, rajaukset ja analyysin ohjaamista kuvaavat arvot. Luotettavuuden lisäämiseksi on merkittävää osoittaa lukijalle mistä aineiston kokonaisuus koostuu sekä kuvata ne aineiston osiot, joille päähavainnot asettuvat. Aineiston vahvuuksien lisäksi on tärkeää käsitellä myös sen mahdollisia rajoituksia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia tehdessä on olennaista arvioida myös tutkimusasetelmaa ja sen toimivuutta. Vastaako valittu aineisto luotettavasti tutkimuskysymyksiin? Onko tutkimusasetelman kannalta onnistuttu valitsemaan oikea aineiston analyysimenetelmä? Onko analyysi riittävän läpinäkyvä ja tulkinnat perusteltuja? (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 27–28.)

Tässä tutkimuksessa pyrin tuomaan esille lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välisiä ajatuksia, odotuksia ja kokemuksia yhteistyöstä, moniammatillinen näkökulma huomioiden. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan laadullisen tutkimuksen analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voida erottaa toisistaan yhtä voimakkaasti kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on mahdollisuus siirtyä vapaasti edestakaisin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä. Tutkija joutuu väistämättä jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja ottamaan samalla kantaa analyysin kattavuuteen sekä tekemänsä työn luotettavuuteen. (emt., 209–210.)

Tutkimuksen eri vaiheissa olen pyrkinyt tiedostamaan omat näkökantani ja kokemukseni yhteistyöstä. Tutkimuksessa en ole antanut omien näkemysten tai kokemusten vaikuttaa tuloksiin, vaan olen koonnut tulokset aineistolähtöisesti. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan, laadullisessa tutkimuksessa on syytä erottaa havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus toisistaan. Puolueettomuus rakentuu suhteessa siihen, pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan haastateltavan sanomaa vai vaikuttaako esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto, virka-asema tai kansalaisuus siihen miten hän kuulee ja havainnoi. Tämä voidaan nähdä ongelmana laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkija itse on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija. (emt., 133.)

Tutkimusaineistoni on suhteellisen niukka. Laadullisen tutkimuksen kannalta se ei kuitenkaan ole merkityksellistä, sillä tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen. Tutkimusaineistoni laajuuden vuoksi tutkimustulokseni totuusarvo, sovellettavuus ja pysyvyys ovat luotettavuuden kannalta pohdittavia asioita. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerit liittyvät tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 36.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt vertaamaan saamiani tuloksia samasta aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Niiden pohjalta olen saanut lisättyä oman tutkimukseni luotettavuutta sekä osittaista yleistettävyyttä.

Tutkimuseettiset kysymykset liittyvät aineiston keruuseen, haastateltavien suojaan ja tutkijan vastuuseen tutkimustulosten soveltamisesta. Tutkimuseetiikan kannalta on tärkeää, ettei tutkimus vahingoita tutkittavaa fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti. Tutkimukseen osallistuminen on myös oltava tutkittaville vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 26–27.)

Tutkimusaihetta valittaessa on tärkeää pohtia miksi tutkimuksen tekemiseen ryhdytään sekä mikä on tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys (Hirjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 27–28). Tämän tutkimuksen tekeminen lähti tutkijan omasta mielenkiinnon kohteesta. Kiinnostus koulukuraattoreiden ja lastensuojelun avoimuuden sosiaalityöntekijöiden väliseen yhteistyöhön on lähtenyt omista kokemuksista. Merkittävänä osana näen moniammatillisen yhteistyön lisäämisen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäjänä. Yhteiskunnallista merkittävyyttä lisää se, ettei koulukuraattoreiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välisestä yhteistyöstä moniammatillisuuden näkökulmasta ole juurikaan aikaisempaa tutkimustietoa. Yhteistyötä on tutkittu yleisesti eri kaupungeissa, mutta ei moniammatillisen verkostotyön näkökulmasta. Tutkimuksen etiikan kannalta myös haastattelijan ja haastateltavien on tärkeä osa tutkimusta. Haastateltavilla on oikeus tietää mitä tutkimuksessa tehdään ja miten haastattelu aineistoa tullaan käsittelemään. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on usein melko pieni, joten haastateltavien anonymiteetti on taattava. Haastateltavien tulee saada riittävästi tietoa tutkimuksesta, mutta tieto ei saa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Ennen haastattelun tekemistä kerrotaan anonymiteetistä sekä annetaan mahdollisuus myös kieltäytyä haastattelusta. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 29–30.)

Tutkimuksen tulosten julkaisemisessa periaatteena on, että tulokset raportoidaan avoimesti ja rehellisesti. Raportissa ei tule paljastaa sellaisia asioita mikä aiheuttaa tutkittavalle hankaluuksia tai

paljasta tutkimukseen osallistuneen näkemyksiä tai mielipiteitä. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 31.) Tutkimuksessa olen käyttänyt suoria lainauksia haastatteluaineistoista. Raportista ei kuitenkaan pysty tunnistamaan tutkittavien henkilöllisyyttä.

Koko tutkimuksen ajan kiinnitin huomiota siihen, että pysyin uskollisena haastatteluaineistolle, etten tehnyt tulkintoja sellaisista havainnoista, joita siinä ei ollut. Kävin aineistoa useaan kertaan läpi välttääkseni ristiriitaisia tulkintoja. Lisäksi pyrin välttämään liiallista yleistämistä. (ks. esim. Moilanen & Rähä 2007, 53–54.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastateltavien taustat

Haastatteluihin osallistuneet koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät olivat kaikki naisia. Porin koulutusvirastossa työskentelee yhteensä yhdeksän koulukuraattoria. Haastatteluun osallistuneiden koulukuraattoreiden koulutuksena oli sosiaalikasvattaja tai sosionomi AMK tutkinto, heistä jokaisella on vakituinen toimi Porin koulutusvirastossa. Haastateltavista kaksi on työskennellyt kuraattorina jo yli 7 vuotta ja yksi noin kolme vuotta. Aikaisempaa työkokemusta koulukuraattoreilla on päiväkodista, erityislasten iltapäivätoiminnasta, sosiaalityöntekijänä sekä erityislasten varhaiskasvatuksesta.

Porin Perusturvakeskuksen lastensuojelun avohuollossa toimii yhteensä 17 sosiaalityöntekijää. Haastatteluun osallistuneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä jokaisella on työkokemusta lastensuojelusta yli kolme vuotta. Kaikilla kolmella sosiaalityöntekijällä on yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinto, jossa pääaineena on sosiaalityö. Haastateltavista jokaisella on vakituinen virka Porin perusturvakeskuksessa. Haastateltavista yhdellä ei ollut aikaisempaa sosiaalialan työkokemusta. Kahdella haastateltavista oli aikaisempaa työkokemusta muun muassa aikuissosiaalityöstä, koulukuraattorina toimimisesta, kehitysvamma-alueelta, vanhustenhuolloista sekä sosiaalipalveluidenohjaajan tehtävistä.

Siltanen (2007) on tehnyt pro gradu tutkielmansa Tampereen seudun lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä. Hän on aineiston keruussa käyttänyt kyselylomaketta sekä

teemahaastattelua. Hänen kyselylomakkeisiin vastanneiden koulukuraattoreiden, joita oli yhteensä 13, työskentely aika oli keskimääräisesti noin kuusi vuotta. Sama keskiarvo on myös Pirkko Sipilä-Lähdekorven (2004) väitöskirjassa, jossa vastanneita oli vielä enemmän. Verraten näihin, näyttävät oman tutkimukseni kuraattorit sijoittuvan melko samalla tavalla suhteessa työkokemukseen, vaikka haastateltavia on huomattavasti vähemmän, yhteensä kolme. Siltasen (2007) pro gradussa sosiaalityöntekijöiden työssään toimimisen keskiarvo oli noin viisi vuotta, kun taas omassa tämä oli noin kolme vuotta ja kuusi kuukautta. Molemmat tutkimukset kuvastavat kuitenkin sen miten työurat ovat lyhyempiä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä kuin koulukuraattoreilla.

5.2 Yhteistyön nykytila ja toimivat käytännöt

Koulukuraattoreiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tekemän yhteistyön määrä vaihteli koulukuraattoreiden välillä yhdeksästä 34 asiakasperheeseen. Sosiaalityöntekijät kertoivat olevansa enemmän yhteydessä koulukuraattoreihin sellaisten asiakkaiden kohdalla, joilla on haasteita koulunkäynnin suhteen. Kaikki kuusi haastateltavaa ovat olleet yhteydessä lastensuojeluun tai koulukuraattoriin viikoittain kuluneen vuoden aikana. Yhteistyön määrä ja sen muodot olivat jokaisen haastateltavan kohdalla lähes samanlaista.

”En osaa arvioida kuinka monen lapsen kohdalla olen ollut yhteistyössä kuraattorin kanssa, mä melkein kääntäisin sen niin, että ne nuoret jotka mulla on lastensuojelun asiakkaina niin niiden kuraattoreiden kanssa mä oon tehny töitä. Joissakin tapauksissa paljon useammin ja joissakin hyvin harvakseltaan, mutta kuitenkin olen yhteydessä.” H1 S

”Sellasta tiivistä yhteistyötä voisi ajatella olleen sellasen 10 perheen kanssa, muiden kanssa sitten lähinnä tarpeen mukaan. Ja sitte on ollut joitakin akuutteja tilanteita.” H3 S

”Pääsääntöisesti jos mul on teini ni sillo mä oon lähes aina yhteydessä kuraattoriin, vaikei ongelma olisi mitään kouluun liittyvää, kyselen miltä se koulussa oleminen vaikuttaa. Ja sit alakouluikäisten kanssa, jos ongelma on selkeesti vanhempiin liittyvää, en ole automaattisesti yhteydessä kuraattoriin, mutta kyllä yleensä sillonkin olen yhteydessä ja tarkistan näkykö vanhemmista johtuva ongelma koulussa.” H2 S

”Yhteydenpidon määrä varmaan vaihtelee aika paljon sen mukaan, jos on jotain akuuttia yhteydessä ollaan päivittäin, mutta normaalina viikkona sanoisin kolme kertaa ollaan puolin tai

toisin yhteyksissä.” H1 K

”...kun ollaan aktiivisesti yhteydessä niin tiedetään puolin ja toisin missä mennään, niin silloin sitä lasta ja perhettä osataan parhaiten auttaa. Silloin tieto siirtyy nopeasti.” H3 K

Yhteistyöstä nousi monenlaisia ajatuksia. Yhtenä tärkeänä ja yhdistävänä tekijänä nähtiin kuitenkin yhteinen tavoite. Lisäksi yleisesti korostettiin yhteistyön olevan tärkeää ja tarpeellista niin kuraattoreiden kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan. Haastateltavat pohtivat myös yhteistyön muotoja ja mitä kehitettävää yhteistyössä voisi olla.

”...yhteisten ongelmien pohtiminen, yhteinen tavoite lapsen ja/tai perheen parhaaksi yhdistää meidän yhdessä tekemäämme työtä...” H3 S

Yhteistyön muodoiksi haastatteluiden perusteella muodostuivat viisi tapaa, joita voidaan pitää toimivina käytäntöinä. Näitä olivat säännölliset tapaamiset ja yhteydenpito, moniammatillinen verkostotyö, konsultaatiot, kotikäynnit sekä viranomaistyöryhmät. Säännöllisiä tapaamisia pidetään noin kaksi kertaa vuodessa, syksyllä ja keväällä. Näillä tapaamisilla koulukuraattoreilla on mahdollisuus kasvotusten päästä keskustelemaan lasten ja nuorten asioista sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tämän lisäksi tapaamiset ja yhteydenpito yhteisten asiakaslasten asioissa on aktiivista ja molemminpuolista.

”...pidetään yhteyttä soitetaan, sähköpostia, viestintä. Sit on ollu niitä palavereja tai alueellisia tapaamisia sosiaalityöntekijöiden kanssa, mitkä nyt on jääny ja mitä mä olen kaivannut. Se vähä jäi ku mulla on molempien tiimien (sosiaalityöntekijöiden länsi- ja itä-tiimit) puolelta asiakkaita. Viranomaistyöryhmiä on ollut ja niissä näkee myös muita yhteistyötahoja ja sit tietysti olen tehnyt kotikäyntejä sosiaalityöntekijöiden kanssa.” H3 K

”Oon kokenut ne mejän (sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden) säännölliset tapaamiset hyvänä käytäntönä. Sit sellanen vähä niinku kumppanuus, et voi niinku soittaa ja kysyy ja voi tiedottaa, ja voidaan yhdessä mieltää ratkaisua pulmaan.” H2 K

”...kun tavataan (koulukuraattoreita) säännöllisesti tai epäsäännöllisesti lastensuojelutoimistolla, tämmöset niinku periaatteessa rutiini jutut.” H1 S

”Yhteisiä tapaamisia, joko nuoren tai koko perheen kanssa, tai yhteisten ongelmien pohtimista yhdessä kuraattoreiden kanssa. Sit erikseen tavataan eri alueiden koulukuraattoreita yhteisissä tapaamisissa, joissa käydään läpi yleisiä asioita tai oppilaskohtaisia asioita. ” H3 K

Moniammatillinen verkostotyö nähtiin tärkeänä osana yhteistyötä. Konsultaatiopuheluita koulukuraattorit tekevät tarpeen mukaan, kun ei vielä ole varmuutta siitä onko lapsi lastensuojelun tarpeessa vai ei. Kotikäyntejä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa olivat tehneet kaksi kolmesta koulukuraattorista. Etenkin lastensuojelutarpeen selvityksen yhteydessä nähtiin lastensuojeluilmoituksen tehneen koulukuraattorin mukana oleminen merkittävänä, jolloin koulun huoli lapsen tilanteesta voitiin käsitellä kokonaisvaltaisesti yhdessä perheen kanssa. Viranomaistyöryhmät nähtiin tärkeänä osana moniammatillista työtä, sillä niissä mukana olivat sosiaalityöntekijän ja kuraattorin lisäksi poliisi, koulun rehtori, päiväkodin johtaja sekä seurakunnan nuorisotyöntekijä.

”...sit vois sanoo että teen konsultaatio puheluita päivystykseen (lastensuojelun päivystys), kysyn neuvoa esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen oikea aikaiseen tekemiseen. Sitte on nää tälläset viranomaistyöryhmät... Ja kotikäynnit on hyvin yleisiä yhteistyön muotoja, siinä on ollut jonkin asteista työpariutta. ”H3 S

”Mul on ollu yhteisiä kotikäyntejä sosiaalityöntekijöiden kanssa ja jonku verran verkostopalavereja, jos lapsella tai nuorella on muitakin hoitokontakteja. Ja sitte on koulupalavereja joissa sosiaalityöntekijät paljon käyvät. Kaikkia näitä on melko paljon. Kun mukana on verkostoa, uskon sen lapsen asian tulevan paremmin hoidetuksi. ” H2 K

”Mä voisin sanoa, että moniammatillisuus on tämän työn perusta... jos sitä ei olisi työ menisi sellaiseksi yksin puurtamiseksi. ” H1 K

”Minusta moniammatillisuus näkyy tässä yhteistyössä, ...koulukuraattori tekee selkeesti koulun sosiaalityötä ja me (sosiaalityöntekijät) sitte taas katotaan lastensuojelun näkökulmasta. ” H2 S

5.3 Yhteistyötä edistävät asiat

Haastatteluaineiston mukaan yhteistyötä edistäviä asioita ovat ammatillisuus, kunnioitus, luotettavuus, avoimuus, tuttuus, yhteiset sopimukset, työnjako, jaettu vastuu, työyhteisön sisäiset toimintamallit sekä työntekijän persoonallisuus yhteistyössä.

5.3.1 Ammatillisuus, kunnioitus ja luotettavuus

Ammatillisuuden merkitys yhteistyön tekemisessä näkyi lähes kaikissa haastatteluissa. Sen nähtiin edistävän yhteistyötä ja lisäävän luottamuksellisuutta yhteistyötä tehdessä. Rousun (2007) tutkimuksen mukaan, henkilöstön ammattitaito on erittäin tärkeä tekijä onnistuneessa sosiaalialan asiakastyössä ja tuloksellisessa lastensuojelutyössä (emt., 11).

Tämän päivän työelämä on jatkuvassa muutoksessa, joten myös asiantuntijuus nähdään ammatillisuuden, identiteetin, luovuuden, osaamisen ja kasvun jatkuvana prosessina. Asiantuntijuus on ammatillisen kasvun kokemuksellinen prosessi, jossa osaaminen rakentuu ammatillisten tietojen ja taitojen pohjalle. Se on tiedon luovaa soveltamista käytännön tilanteisiin. (Wallin 2011, 153–156.)

”Onhan siellä ammattitaitoiset kuraattorit, et kyllähän ne tietää kiireellisen sijoituksen mahdollisuuden...” H3 S

”Kyllä mun tarvii osata käyttää erilaisia menetelmiä koulun arjessa...” H2 K

Osa ammatillista yhteistyötä on toisen työntekijän kunnioitusta tasa-arvoisena ihmisenä ja toisen työn arvostamista. (Isaacs 2001, 7; Pyhäjoki 2005, 12). Yhteistyötä edistäväksi asioiksi haastatteluissa nähtiin toisen osaamisen kunnioittaminen ja luotettavuus. Luottamus on tärkeä käsite, sillä ilman sitä toimijoiden välisellä suhdetoiminnalla ei ole merkitystä. Luottamuksen syntyminen nähdään aikaa vievänä prosessina, jossa edetään kokemusten perusteella kohti kestävämpää ja syvempää luottamusta. (Isoherranen 2005, 108; Uusikylä 1999, 49–51).

*”...kumppanuus, et voi soittaa ja kysyy ja voi tiedottaa ja voidaan yhdessä mieltiä sitä ongelmaa.”
H2 K*

”Osataan arvostaa sitä toisen työtä, ja luotetaan siihen toisen ammattitaitoon” H1 S

Aitoon kohtaamiseen tarvitaan toisen kunnioittamista, avoimuutta, ymmärtämistä ja kuuntelemista. Moniammatillisen työn ilmapiirin täytyy olla onnistuakseen avoin, luottamuksellinen ja kannustava. Silloin tarvitaan myös luottamusta toisten osaamiseen. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on oman sekä toisten asiantuntijuuden tunnistaminen ja arvostaminen. Avoin keskustelu mahdollistaa eriävienkin näkemysten ilmaisemisen. Asiantuntijoilla voi olla asenteita ja ennakkoluuloja toisia ammattiryhmiä kohtaan ja se heijastuu keskusteluissa. Jos moniammatillisen verkoston jäsen kokee, ettei hänen asiantuntijuuttaan arvosteta, vaikuttaa se hänen käyttäytymiseen. Tästä seuraa helposti negatiivisen vuorovaikutuksen kierre. (Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 73–79.)

”...voidaan luottaa siihen että se tieto kulkee sosiaalityöntekijöiden ja kuraattoreiden välillä.” H2 K

”...omalla tavallaan se moniammatillisuus on sitäkin että jokainen tietää sen oman työ sarkansa ja tehdään yhteistyötä sen lapsen tarpeen mukaan...” H1 S

Enemmän yhteistyötä tehneet työntekijät kokivat arvostuksensa ja luottamuksensa toisen ammattitaitoon olevan vahvempi kuin verrattuna niihin työntekijöihin, joiden kanssa yhteistyötä ei ole ollut yhtä paljon. Koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden työn kohteesta kertoo organisaatio jossa työskennellään, koulussa puututaan koulunkäynnissä liittyviin haasteisiin ja lastensuojelussa pyritään kokonaisvaltaiseen lapsen tai perheen tukemiseen.

”...tekee vähän sellasta rajausta siihen, että mä olen kuitenkin koulun työntekijä...” H3 K

”Must siinä on sana koulu...kuraattori, mikä kertoo työn kohteesta.” H2 K

5.3.2 Avoimuus

”Se et meille kerrotaan ne tarvittavat ja riittävät tiedot ettei enempää, must se on oikee hyvä.” H1 K

Riittävä avoimuus nähtiin haastatteluissa merkittäväksi osaksi yhteistyötä. Kaikissa haastatteluissa avoimuus nähtiin tärkeäksi osaksi moniammatillista yhteistyötä. Haastatteluissa korostui, että

riittävät tiedot lapsen tilanteesta koulunkäynnin kannalta ovat koulukuraattoreille tarpeellisia.

”Must on kuitesti niin et se yhteistyö toimii, dialogi meen välil on toimivaa ja kaikki sosiaalityöntekijä, kuraattori ja perhe ovat tietoisia että yhteistyötä tehdään. Jos yhteistyössä on kaikki mukana ja toimivat toisistaan tietoisina ja hyvässä yhteistyössä saadaan ainakin parempaa aikaiseksi.” H2 K

”...että yhteistyö on tiivistä ja tosi luottamuksellista ja avointa, saadaan enemmän tietoa ja yhteistyö tuntuu luontevalta, uskon sen olevan myös sen lapsen tai perheen etu että asioita voidaan hoitaa yhdessä.” H3 S

Koulukuraattoreiden haastatteluissa välittyi se, ettei turhaa ja ylimääräistä tietoa kaivattu, vaan sellaista mikä liittyy kouluun sekä koulukuraattoreiden mahdollisuuksiin tukea lasta. Tapaamisten yhdessä vanhempien, sosiaalityöntekijän ja koulun edustajan kanssa, koettiin lisäävän avoimuutta. Verkostotyö edellyttää avoimuutta ja kaikkien asianosaisten läsnäoloa, kaikki tuovat oman näkökulmansa esille ja voidaan puuttua ristiriitaisiin tilanteisiin. Yhdessä keskustelemalla, etsien ratkaisua tilanteeseen, pystytään kehittämään myös yhteistyötä. (Virtanen 1999, 37.)

”Yhteistyötä ei voi kuitenkaan tehdä niin ettei kerro mitään, teille (sosiaalityöntekijöille) kuuluu se rajan veto siihen mikä on riittävää tietoa koulun kannalta saada. Lapsen etu toteutuu silloin kun on sitä riittävää tietoa koulun kannalta.” H1 K

”Pyrin kertomaan mahdollisimman avoimesti vanhemmille tilanteesta ja madaltamaan kynnyksiä lastensuojeluun... olen ohjannut vanhempia soittamaan itse ja kysymään minkälaista apua heidän olisi mahdollista saada, sellainen avoin yhteistyö kaikkien osapuolten välillä. Musta se on toivottavaa.” H1 K

Haastatteluissa tuli esille, että yhteisten sopimusten tekeminen ja tavoitteiden asettaminen lapsen ja hänen perheensä kanssa, koulunkäynnin tukemiseksi nähtiin vaikuttavan positiivisesti koulunkäyntiin, jolloin esimerkiksi poissaolot vähenivät ja lapsen levoton käyttäytyminen tunnilla väheni. Lastensuojelun työntekijät tulevat mielellään keskusteluihin ja heiltä koettiin saavan tukea, kun tehdään yhteisiä sopimuksia ja tavoitteita lapsen koulunkäynnin edistämiseksi.

"Joskus on hyvä, että on asetettu ne yhteiset tavoitteet perheen ja lapsen kanssa, silloin voidaan vedota siihen jos koulussa käynti ei suju." H1 K

"...missä on saatu sovittua yhteisistä säännöistä perheen ja lapsen kanssa, ne on olleet hyviä kokemuksia." H3 K

Lisäksi haastateltavat näkivät tärkeänä myös kriittisen palautteen antamisen, asioista jotka eivät toimi tai johon kaivataan muutoksia. Verkostotyö on vaativa työmuoto ja sen toiminnan tulee olla avointa ja jonka tärkeys korostuu myös palautteen antamisessa (Uusikylä 1999, 68; Virtanen 1999, 37).

"...mun mielestä yhteistyö perustuu luottamukseen ja sitä voidaan tehdä avoimesti, jos jokin jäisi harmittamaan sitä sekin pitäisi sanoa." H2 K

5.3.3 Tuttuus

Tuttuuden koettiin edistävän yhteistyön tekemistä. Kaksi kolmesta koulukuraattorista ja kolme kolmesta sosiaalityöntekijästä mainitsivat haastatteluissa tuttuuden helpottavan yhteistyötä. Sen nähtiin esimerkiksi madaltavan kynnystä yhteydenottamiseen ja helpottavan työskentelyä yhteisten asiakkaiden kanssa. Asiakastapaamisissa on helpompaa työskennellä tutun yhteistyökumppanin kanssa. Haastatteluista ilmeni tuttuuden ja toisten työtapojen tuntemisen luovan turvallisuuden tunnetta yhteistyötä tehtäessä.

"Ja se että tietää ketä siellä toisessa päässä vastaa, se semmonen tuttuus, myöskin helpottaa sitä yhteistyötä." H3 K

"...tehdään yhteistyötä vähän pidemmällä aikavälillä niin mä tiedän jo vähän toisen tapaa toimia ja tuntee toista niin sitten on helppo tehdä sitä yhteistyötä." H2 S

Haastateltavat kokivat tutun työntekijän kanssa olevan helpompaa aloittaa yhteistyötä uusien asiakkaiden kanssa, kun toimintakäytännöt ja -tavat tunnetaan. Tämän nähtiin hyödyttävän myös asiakkaita. Lastensuojelun alueellista verkostotyön toimivuutta auttaa paljon alueella vallitsevan yhteistyön toimintakulttuuri, joka pitkällä aikavälillä näkyy myönteisenä vaikutuksena lasten hyvinvoinnille (Rousu 2007, 48; Virtanen 1999, 41).

5.3.4 Yhteiset sopimukset ja työnjako

Moniammatillinen yhteistyö edellyttää sopimista yhteisistä toimintatavoista. (Arnkil & Eriksson & Rautava 2006, 23; Payne 2000, 53). Haastatteluista ilmeni, että yhteisiä sopimuksia ja selkeää työnjakoa pidetään yhteistyötä edistävinä. Yhteiset sopimukset, työnjako ja tavoitteet on hyvä kirjata, jotta niitä voidaan säännöllisesti arvioida ja seurata prosessin aikana. Yhdessä sovitulla toimintakäytännöllä on merkitystä koulukuraattoreiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden väliselle yhteistyölle sekä asiakkaiden kuntoutumisen tukena. Lisäksi ne tukevat työntekijöiden omaan työtä ja vähentävät työn kuormittavuutta.

”...kun on huoli lapsen koulunkäynnistä, on vaikka poissaoloja, voidaan yhdessä koulun ja perheen kanssa miettiä miten lasta voidaan tukea koulunkäynnin sujumuuden suhteen. Se vaatii yhteistyötä, yhteisiä palaverieja, sovitaan pelisäännöistä ja kokeillaa mikä toimii. Mitä koulu voi järjestää ja mitä lastensuojelu voi tehdä ja kun ne saadaan toimimaan silloin se on kaikkein parasta.” H1 S

Toimiva moniammatillinen yhteistyö koulukuraattoreiden ja lastensuojelun välillä hyödyttää lasta ja hänen perhettään, kun heidän ei tarvitse asioida monen eri viranomaisen kanssa. Tutkimusten mukaan moniammatillisen verkostoyhteistyön hyöty syrjäytymistä ja ongelmia ehkäisevänä toimintana tiedostetaan ja erilaisten ongelmien kasautuminen voisi olla ehkäistävissä laajojen moniammatillisten verkostojen yhteistyön avulla. (Sirviö 2006, 130–131.)

”Moniammatilliseen verkostoon mielestäni lastensuojelu, koulu, mahdollinen joku hoitotaho perheneuvola, nuorisopsykiatria tai muu vastaava. Jo pelkästään kuraattori ja sosiaalityöntekijät voivat muodostaa moniammatillisen verkoston koska aina lapsella ei ole muita tahoja mukana elämässään.” H2 K

Haastateltavat näkivät yhteistyön säästävän aikaa ja resursseja. Etenkin riittävän aikainen interventio nähtiin osana syrjäytymisen ehkäisemistä. Tehtäessä avointa yhteistyötä asiakasperheen läheisverkoston kanssa ovat mahdollisuudet heidän tukemiseen paremmat ja monipuolisemmat (Pyhäjoki 2005, 75–78). Koulukuraattorit näkevät työnsä rajoittuvan koulu-aikaan sen parissa tapahtuvaan kuntouttamisen ja tukemisen. Perheen kokonaisvaltainen tukemisen ja kuntoutumisen järjestäminen ja kontrollointi kuuluu sosiaalityöntekijän vastuulle.

”Semmonen riittävän aikainen väliintulo ja saadaan siihen ne tukitoimet joita tarvitaan, ja saadaa sieltä yksi ei syrjäytynyt yhteiskuntaan mukaan.” H3 K

”Opettajat on osa kauheen arkoja tekemään yhteistyötä tännepäin (lastensuojeluun), jolloin me ollaan sitten se koulun äänitorvi.” H3 K

”Kyl musta kuraattori hoitaa sen koulun aikana tarvittavan tuen, ja mä (sosiaalityöntekijä) tuen sitten vapaa-ajalla lasta ja koko perhettä. Mulla on kuitenkin se vetovastuu siitä yhteistyöstä, ja koko tilanteesta.” H2 S

5.3.5 Jaettu vastuu

Sosiaalityöntekijät kokevat koulukuraattorit tärkeäksi ja omaa työtä helpottavaksi yhteistyökumppaniksi. Koulukuraattorit toimivat kouluissa, joissa lapset viettävät ison osan päivästänsä, jolloin koulukuraattoreille muodostuu näkemys lapsen tilanteesta ja hyvinvoinnista. Lisäksi koulukuraattorit saavat opettajilta tietoa lapsen käyttäytymisestä tunneilla, poissaoloista, oppimisesta ja mielentilasta, nämä ovat sosiaalityöntekijöille tärkeitä tietoja suunniteltaessa perheen tai lapsen kokonaisvaltaista tukea. Kokonaiskuvan muodostumisen kannalta lapsen tuntevien tahojen näkökulma on merkittävä moniammatillisessa verkostotyössä. (Rousu 2007, 49.)

”...mitä enemmän sitä (yhteistyötä) on niin se on vaan hyvä juttu.” H3 K

”En koe yhteistyössä olevan mitään kuormittavaa enemminkin kun saa jakaa lapsen tilannetta jonkun toisen kanssa ja pohtia yhdessä mikä on lapselle tarpeellinen tuki.” H1 K

”...yhteistyö on sujuvaa ja keventävää...” H2 S

Sosiaalityöntekijät kertoivat haastatteluissa toisten koulukuraattoreiden ottavan herkemmin yhteyttä lastensuojeluun. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluista muodostuneen kuvan mukaan, koulukuraattorit ovat hyvin löytäneet lastensuojelun päivystyspuhelimen, johon voi aina ottaa yhteyttä ja pyytää esimerkiksi konsultaatio apua. Koulukuraattorien haastatteluissa yhteyden saaminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin koettiin riittäväksi. Huolen jakaminen toisen työntekijän kanssa usein helpottaa omaa tilannetta. Eri toimijoiden välisessä yhteistyössä voimavarana nähdään mahdollisuus vastuun jakamiseen toimijoiden välillä. Jokainen toimija

työskentelee yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi sovitun työnjaon mukaisesti. (Arnkil & Seikkula 2005, 7–9; Virtanen 1995, 37–38.)

”Kuraattorit ovat matalalla kynnyksellä yhteydessä sosiaalityöntekijään, välillä turhankin matalalla kynnyksellä.” H2 S

”...kuraattorit ottavat kyllä aktiivisesti yhteyttä... Lapsen edunmukaisuus toteutuu, kun työnjako on selkeä ja työskennellään yhteisen tavoitteen eteen.” H3 S

”...kun ollaan aktiivisesti yhteydessä niin siinä tiedetään puolin ja toisin missä mennään, niin silloin sitä lasta tai perhettä osataan auttaa parhaiten.” H3 K

Haastatteluiden perusteella niin koulukuraattoreiden kuin sosiaalityöntekijöiden tavoittaminen puhelimitse on riittävää. Tärkeänä nähtiin, että tiedetään numero mihin olla yhteydessä tarpeen mukaan. Kynnystä yhteydenottamiseen pidettiin matalana. Toimivassa moniammatillisessa kokonaisuudessa ammattilaiset tietävät keihin olla yhteydessä, kun täydentävää asiantuntemusta tarvitaan (Arnkil & Seikkula 2005, 9).

”Kun minulla on ollut tilanne että olen apua tarvinnut, sitä olen aina saanut. Ja samalla tavalla yhteydenpito teihin (sosiaalityöntekijöihin), että saako teitä kiinni, niin minusta riittävästi saa.” H1 K

5.3.6 Työyhteisön toimintamallit ja työntekijän persoonallisuus yhteistyössä

Moniammatillisen verkostotyön kehittämisessä yhtenä edellytyksenä pidetään toiminnan rakenteen ja kulttuurin muutosta. Verkostotyön kehittymiseen vaikuttaa organisaatioiden sisäinen keskusteleva kulttuuri ja positiivinen asennoituminen. Keskustelevaan kulttuuriin vaikuttavat tietoisuus asioista ja keskustelutaito, jossa ei painoteta ongelmia vaan harjoitellaan positiivisen kielen käyttämistä. Positiivista asennoitumista ilmentää myönteinen ilmapiiri ja muutosmyönteisyys. Myönteinen ilmapiiri heijastuu turvallisuutena, jakamisen ja toiminnan selkeytenä. Isoherranen (2005) tuo esille myös moniammatillisen toimintarakenteen ja kulttuurin tarvitsemia kehittämishaasteita. Kehitystä nähdään tarvittavan erityisesti tiedon liikkuvuuden lisäämiseksi yli sektorirajojen ja yhteistyön virallistamiseksi sekä yhteistyön tekemisen saamisen rutiininomaiseksi, eikä sattumanvaraisesti tapahtuvaksi. (emt. 144–145; Veijola 2004, 86–88.)

”Meidän työyhteisössä keskustellaan tiimien yhteydessä yhteistyön tekemisestä ja rakenteista. Joskus toivottaisiin lisää näitä...” H2 S

”Ehkä sellastakin voisi olla, että me (koulukuraattorit) ja te (sosiaalityöntekijät) tavattaisiin kaikki yhdessä ja pohdittaisiin yhteistyön kehittämistä.” H3 K

Koulukuraattoreiden haastatteluiden mukaan työyhteisön sisäiset toimintatavat ja yhteistyötä tukevaa ilmapiiri ovat merkityksellisiä yhteistyötä edistäviä tekijöitä. Sisäisiä toimintamalleja kaivattiin haastatteluissa lisää. Osa sosiaalityöntekijöistä koki sisäisten toimintamallien jäsentävän omaa työtä ja sen kautta moniammatillista yhteistyötä. Ongelmien käsittely yhteisesti auttaa jaksamaan työssä. Yhteisöllinen asiakaslähtöinen työote auttaa toimiessaan hyvin, työssä jaksamisessa. Erityisesti monimutkaisten tilanteiden kohdalla toisten näkökulmien ja mielipiteiden kuuleminen auttaa näkemään tilannetta uudesta näkökulmasta. (Isoherranen 2005, 142.)

”...toimintamalleissa olisi varmaan parantamisen varaa, jotta vaikka sosiaalityöntekijälle tulisi kasvot koululle, se varmaan lisäisi opettajienkin rohkeutta ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään.” H3 K

”Meil ei varmaa oo muita toimintamalleja ku se että tavataan kuraattoreita säännöllisesti, osaa heistä. Toiveena vois olla että sais mahdollisesti niitä kaikkia tavattua. Siinä saadaa yhdessä keskustella ja pähkäillä lapsen asioita, saadaa tukea toiselta.” H1 S

Haastatteluaineistosta nousi esille myös ihmisen oman persoonallisuuden vaikutukset yhteistyön tekemiseen. Toisten työntekijöiden kanssa yhteistyön koettiin olevan luontevampaa. Sosiaalityöntekijöiden sekä koulukuraattoreiden persoonissa nähtiin eroja, joissa toiset tekevät aktiivisemmin yhteistyötä kuin toiset.

”Yhteistyön tekeminen menee aika paljon kuraattorin persoonan mukaan... ittelle muodostunu käsitys siitä kenen kanssa on hyvä tehdä töitä ja kenen kanssa ei, se ei musta johdu niiden asemasta, vaan siitä miten he itse hoitavat työtään.” H2 S

”...on varmaa just vähän eroja sosiaalityöntekijöissä ja kuraattoreissa, yhteistyö vaihtelee tosi paljon sosiaalityöntekijöiden välillä.” H2 K

”Siinä on eroja, toiset kuraattorit ovat aktiivisempia kuin toiset ja tarttuvat ehkä helpommin asioihin kuin toiset ja varmaan meissä sosiaalityöntekijöissä on samoja eroja.” H3 S

Yhteistyön säännöllisyys ja jatkuvuus koettiin sekä koulukuraattoreiden että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa hyvin tärkeäksi ja yhteistyötä edistäväksi tekijäksi. Toisaalta kehitettävänä nähtiin myös säännöllisten yhteisten keskustelutilaisuuksien järjestäminen muiden yleisten asioiden tiimoilta. Yhteistyön jatkuvuus, säännöllisyys ja henkilöstön sitoutuminen asiakasprosessiin sekä viranomaisverkoston kyky avoimeen yhteistyöhön kuuluvat onnistuneen lastensuojelutyön edellytyksiin. Lastensuojelutyön tuloksellisuutta lisää moniäänisyys ja kokemustiedon vahva läsnäolo tietoperustassa. Toimivan verkostotyön kautta voidaan saada aikaan hyviä tuloksia, joita yksittäinen viranomainen ei välttämättä yksinään saisi aikaan. Yhteistyössä sääntöjen ja sopimusten sisältö tulee olla selvä kaikille osapuolille. (Arnkil 2004, 214.)

”Itellä ainakin sellanen toive että yhteistyö jatkuu, ja ne säännölliset tapaamiset järjestettäisiin, katottaisiin kalentereista ajat riittävän aikaisin ja pidettäisiin niistä kiinni. Yhteistyö on merkittävä osa työtämme ja sitä ei koskaan voida tehdä liikaa.” H1 K

”...joskus toivoisi sellaisia yhteisiä hetkiä yleisiä keskusteluja koulukuraattoreiden kanssa.” H1 S

5.4 Yhteistyön haasteet

Yhteistyön haasteina ja yhteistyötä jollakin tasolla estävinä tekijöinä koettiin haastatteluiden mukaan salassapitovelvollisuus ja laki, työntekijöiden vaihtuvuus, opettajien tietämättömyys lastensuojelun toiminnasta sekä kiire.

5.4.1 Salassapitovelvollisuus ja laki

Lastensuojelulaki (417/2007, 40§) määrittelee ilmoitusvelvollisuuden, joka koskee kaikkia viranomaisia ja myös yksityishenkilöitä. Lastensuojelun työntekijöillä on vaitiolo-oikeus mutta ei vaitiolo-velvollisuutta, mikäli lapsen etu ja tilanteen selvittäminen edellyttävät joidenkin lapsen tai perheeseen liittyvien tietojen antamista. Lastensuojelulaissa sanotaan, että lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ja järjestämiseksi on järjestettävä neuvotteluja, joihin osallistuvien henkilöiden tarpeen arvioi lastensuojelun työntekijä. Neuvotteluun osallistuville voidaan lain mukaan antaa välttämättömiä tietoja, jotta voidaan selvittää lapsen tuen tarve ja järjestää lapsen tarvitsema

huolenpito. (Lastensuojelulaki 417, 31§, Taskinen 2010, 15–20.) Tässä yhteydessä lastensuojelulaissa viitataan lakiin viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999, 26§ ja lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2007, 16§ ja 17§. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain (812/2000) mukaiset vaitiolo ja salassapitosäädökset estävät lastensuojelun sosiaalityöntekijää jakamasta hallussaan olevaa tietoa perheen arjesta, mutta vanhempien luvalla tietoa voidaan luovuttaa.

Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on yhteinen tavoite lapsen tai nuoren parhaaksi. Yhteistyön tulisi olla avointa vuorovaikutusta ja tietojen vaihtamista verkoston jäsenien välillä. Yhteistyön toimivuuden kannalta on tärkeää kuitenkin olla lapsen tai nuoren huoltajan suostumus moniammatillisen yhteistyön tekemiselle. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan saa muodostua esteeksi yhteistyölle. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 146.)

Koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluista ilmeni, että toisinaan koulukuraattorit otetaan mukaan selvittämään tekemäänsä lastensuojeluilmoitusta yhdessä lastensuojelun työntekijän ja perheen kanssa. Tämän nähtiin lisäävän avoimuutta perheen, koulun sekä lastensuojelun välillä.

”...sekin helpottaa, että tulen mukaan siihen tapaamiseen minkä lastensuojelu järjestää ja missä käydään sitä ilmoitusta läpi perheen kanssa.” H1 K

Koulukuraattoreiden haastatteluissa kävi ilmi, että he kokevat saavansa sosiaalityöntekijöiltä riittävästi tietoa lapsesta hänen koulunkäyntinsä turvaamisen kannalta. He eivät koe tarpeelliseksi saada enempää tietoa perheen tilanteesta, kuin mitä koulun kannalta on välttämätöntä. Tuttavalliset välit koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden välillä lisäävät kuitenkin keskustelua perheiden tilanteesta kokonaisvaltaisemmin, vaikka salassapitovelvollisuuden mukaan vain koulun käynnin järjestämisen kannalta tarpeellinen tieto olisi riittävä. Koulukuraattoreiden näkemyksen mukaan, on kuitenkin tärkeää, ettei tieto perheen tilanteesta leviä kuitenkaan esimerkiksi opettajille.

”Meillä on aika tuttavalliset välit kuraattoreiden kanssa, on helppo puhua... kun taas kertoo niitä taustalla olevia asioita niin siinä joutuu pohtimaan sitä mikä on salassapidon alaista tietoa, että voiko kaikkea kertoa.” H2 S

”Siinä voi joutua tekemään rajausta kertomisen suhteen, kertoo vähemmän tai jättää kertomatta tai kertoo vain pienen osa asiasta. Taiteilemalla sen asian kanssa, että noudattaisi sitä salassapito

säännöstä, kuitenkin niin että lapsen asiat tulisivat hoidetuksi myös siellä koulumaailmassa. Lapsen etu pitää toteutua siinä mitä me sanotaan.” H3 S

”...lapsen asioista ku puhutaan, niin kuinka paljon meille (koulukuraattoreille) sitte kuuluu esim. sen huoltajan asiat... se raja on aika häilyvä... mut se et se tieto pysyy tässä eikä mee tonne opettajan tai rehtorin tietoisuuteen. Perheessä olevat ongelmat vaikuttavat aika paljon lapseen ja ne näkyy koulussa...” H2 K

Koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa ilmeni, että vanhemmat antavat yleensä luvan tietojen luovuttamiseen koulukuraattoreille. Toisinaan lupaa tietojen luovuttamiseen ei haluta antaa, silloin sen koetaan hankaloittavan työtä. Lastensuojelulain 417 31§:n mukaan koulukuraattoreiden on kuitenkin annettava tietoa lapsesta ilman vanhempien suostumusta, jos lastensuojelun sosiaalityöntekijä sitä pyytää.

”Omasta puolestani olen velvollinen ilmoittamaan kaikki, enkä koe siinä mitään rajaa. Jossakin tilanteissa näkyy se että te (sosiaalityöntekijät) ette voi kertoa kaikkia asioita meille, niinku olen monta kertaa opettajillekin perustellut...” H3 K

”Yks tapaus mul on ollu, missä tapahtui myös sosiaalityöntekijän vaihdos, siinä huoltaja oli sellanen haastava tapaus, et sit mä vetosin siihen et viranomainen multa kuitenkin pyytää tietoja mun on niinku kerrottava miten lapsi on ollut koulussa.” H2 K

Verkostotyössä on tärkeää ottaa mukaan ne verkoston jäsenet jotka liittyvät lapsen tilanteen selvittämiseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tulee selvittää perheen kanssa ne henkilöt, jotka liittyvät keskeisesti lapsen tilanteen selvittämiseen. Joskus tilanteen selvittelyyn tarvitaan yhteistyötahoja, joita asiakas ei itse ole luokitellut kuuluvan hänen verkostoonsa. (Arnkil 2004, 216.) Monet lastensuojelun asiakas perheet ovat olleet koulun ja lastensuojelun asiakkaita jo useiden vuosien ajan ja heille yhteistyökuviot ovat tuttuja. Haastatteluiden mukaan, tämä saattaa helpottaa yhteistyön tekemistä ja keventävät vanhempien kuormitusta, kun heidän ei tarvitse olla yhteydessä sosiaalityöntekijään sekä koulukuraattoriin.

”...yhteydenpito on jo niin normaalia perheille, etteivät he edes ajattele sitä. Ja osa on jopa helpottuneita kun yhteydenpito koulun ja lastensuojelun välillä sujuu, eikä vanhempien tarvitse olla välikätenä siinä.” H2 S

5.4.2 Työntekijöiden vaihtuvuus

Työntekijöiden vaihtuvuus koettiin osassa haastatteluissa haasteena ja toisissa sen ei nähty vaikuttavan juurikaan työhön. Työntekijöiden vaihtuvuuden nähtiin vaikuttavan asiakastyöhön, koulukuraattoreiden ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön sekä tuttuuteen ja luottamukseen työntekijöiden välillä. Lastensuojelussa muutama vuosi sitten vaihtuvuus on ollut melko suurta, tällä hetkellä tilanteen nähtiin rauhoittuneen melko paljon. Tämä on taas lisännyt tuttuuden tunnetta työntekijöiden välillä. Toistuvan vaihtuvuuden ajatellaan hankaloittavan yhteistyön sujuvuutta.

Haastatteluista kävi ilmi koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden kokevan vaihtuvuuden vaikuttavan yhteistyöhön, mutta sen ei koettu estävän yhteistyötä. Tutustuminen ja luotettavuuden rakentaminen uuteen työntekijään on aikaa vievää.

”Henkilöstön vaihtuvuus on yksi ei nyt estävä tekijä mutta hidastava, jokaisella sosiaalityöntekijällä ja kuraattorilla on omat toimintatapansa, ja sitte aina tarvii opetella uudelleen, ku henkilöstö vaihtuu. Tässä on niitä kuitenkin matkan varrella tullut, kun on sosiaalityöntekijä yhtäkkiä vaihtunut” H2 K

”...kun on ollut pitkä asiakassuhde perheellä lastensuojelussa sitten tulee välillä että työntekijä vaihtuu ja sit tulee katkoksia ja kehen mää otan yhteyttä ja mihin mä sit soitan. Ni se on aina semmonen oma juttunsa, se vaihtuvuus on sit aina välillä sitä.” H3 K

”Varmaan on muutokset (YTA-alue muutokset) aiheuttaneet sen, että siinä on isoja alueita tullut ja työntekijät ovat vaihtuneet.” H1 S

Työntekijän vaihtuessa voi yhteistyössä tapahtua notkahduksia, kun yhteiset toimintakäytännöt eivät ole muotoutuneet, eivätkä osapuolet tunne toisiaan ja toisten tapaa tehdä työtään. Tämä saattaa vaikuttaa sekä työntekijöihin että asiakkaisiin. Yksi asiakastyön onnistumiseen sosiaalialalla vaikuttava tekijä on ihmissuhteiden jatkuvuus. (Rousu 2007, 10–12.) Verkostotoiminnan muotoutumiseen, vakiintumiseen ja yhteisen hyödyn löytymiseen kuluu yleensä muutamia vuosia. Siksi työntekijöiden vaihtuvuus tuo oman haasteensa verkostojen kehittymiseen ja muotoutumiseen. Vuorovaikutuksen alkuvaiheessa uusiin vuorovaikutussuhteisiin asettuminen voi olla yksittäiselle työntekijällekin haastavaa ja vierauden ilmapiirissä voi syntyä negatiivisia tunteita. Tämä tuo

haastetta yhteistyön jatkumiseen kaikille osapuolille, kun työntekijä vaihtuu kesken asiakasprosessin. (Virtanen 1999, 35–36.)

5.4.3 Opettajien tietämättömyys lastensuojelun toiminnasta

Koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluista välittyi, opettajien tietämättömyys lastensuojelun toiminnasta sekä pelko ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Etenkin lastensuojeluilmoitusten tekeminen siirretään yleensä kouluissa koulukuraattorien vastuulle. Opettajat itse harvemmin tekevät lastensuojeluilmoituksia tai ovat lastensuojeluilmoitukseen liittyvistä asioista yhteydessä lapsen vanhempiin. Usein siihen liittyy epätietoisuus lastensuojeluprosessin etenemisestä ja pelkoa sen johtamisesta suoraan huostaanottoon tai lastensuojeluilmoituksen pelätään katkaisevan opettajien välit vanhempiin. Koulun velvollisuus tarjota kasvatusta ja opetusta ei lopu lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, vaan kyse on moniammatillisen yhteistyön alkamisesta. Keskusteltua herättivät myös oppilaat joilla on paljon poissaoloja koulusta. Osa opettajista ei haastatteluiden mukaan ole tietoinen siitä, ettei heikko koulusuoriutuminen ole sijoituksen peruste. Lastensuojelulain muutoksen jälkeen kriteerit kodin ulkopuoliseen sijoitukseen ovat tiukentuneet, eikä koulukäymättömyys yksin riitä perusteluksi lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle (Berg-Toroi 2012, 263 ja 270).

”... jotta sosiaalityöntekijällekin tulisi kasvot koululle, se varmaan lisäisi opettajienkin rohkeutta ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään...” H2 K

”Opettaja on osa kauheen arkoja tekemään yhteistyötä tännepäin, jolloin me ollaan sitten se koulun äänitorvi.” H3 K

Haastatteluissa avoimuuden ajateltiin vähentävän pelkoja ja tietämättömyyttä. Opettajien tietämättömyys lastensuojeluprosessista ja lastensuojelun toimintatavoista voivat aiheuttaa ristiriitaisia tilanteita. Joskus opettajien näkemys lastensuojelusta on yhtä kuin huostaanotto, jolloin lapsen tilanne paranee ja hänen koulunkäyntinsä lähtee sujumaan. Eri tieteenalojen eriytyminen, alojen käsitteistön, kielen ja menetelmien erilaisuus asettaa haastetta avoimelle kommunikaatiolle. Tämän lisäksi molempien ammattiryhmien sisällä koulutustaustat eroavat toisistaan, jolloin yhteisen kielen ja toimintatapojen luominen on haastavaa. (Isoherranen & Rekola & Nurminen 2008, 30–31.) Koulukuraattorit pitävät itseään koulun äänitorvena ja tuovat koulun näkökulmaa

esille lapsen arjesta. Opettajien yhteydenpitoa lastensuojeluun pidetään vähäisenä. Haastatteluiden perusteella nähtiin sosiaalityöntekijöiden tunnettavuuden lisäämisen, säännöllisillä tapaamisilla koulun henkilökunnan kanssa, madaltavan kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun.

”...kun mietitään työyhteisöä, et miten sitä vois saada ajattelemaan toisin, et kutsuttaisiin sosiaalityöntekijöitä kertomaan työstään opettajille. Sitä tarvii tehdä lisää, sillä he ovat yhtäläillä velvollisia olemaan yhteydessä lastensuojeluun, kun helposti yhteydenpito vieritetään kuraattorin harteille.” H3 K

”Kuraattori on se ihminen jonka koulusta on helpoin tavoittaa, ne vastaa tosi hyvin puhelimeen ja jos ei kykene vastaamaan niin pääsääntöisesti ne soittaa kyllä takaisin, ja tietää että sieltä saa nopeasti vastauksen.” H2 S

”Olen tehnyt myös sitä että olen opettajahuoneen seinälle laittanut alueen sosiaalityöntekijöiden nimet ja yhteystiedot ja päivystyksen numeron. Sitä kautta yrittänyt tehdä lastensuojelua edes hiukan tunnetuksi.” H1 K

5.4.4 Kiire

Lähes jokaisessa haastattelussa kiirettä kuvattiin yhteistyötä vaikeuttavaksi ja jopa estäväksi tekijäksi. Useimmat lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja koulukuraattorit kokivat työnsä kiireelliseksi, mikä osaltaan vaikuttaa tavoitettavuuteen, yhteistyön laatuun ja määrään. Parhaiten yhteydenpidon koettiin tapahtuvan puhelimitse vaikka muutama koki senkin olevan välillä hankalaa.

”...tarttis ehtii soittaa ja sit ei saa kiinni, se on varmaa yhteistyötä estävänä tekijänä se tavoitettavuus... En mää oikee muuta estettä näökkään, ei vaan löydetä yhteistä aikaa.” H3 K

”Mikä estää sitä yhteistyötä on varmaan se kiire, ja varsinkin yläkoululaisten kanssa, ne päivät kun on niin hektisiä ne päivät erilaisten tapahtumien vuoksi, mikä aiheuttaa kiirettä.” H1 K

”Kiire aiheuttaa yhteistyön hidastumista, ei välttämättä estä...” H3 S

Perheiden tilanteita ei voida aina hoitaa kokonaisvaltaisesti ja kiireelliset asiakkaat voivat siirtää toisten asiakkaiden tilanteen selvittämistä myöhemmäksi. Kiireen yhdeksi syyksi nähtiin resurssien vähäisyys niin koulukuraattoreissa kuin sosiaalityöntekijöissä. Tapaamisaikojen järjestäminen kiireellisten asioiden kohdalla järjestyy yleensä melko ripeästi mutta vähemmän kiireellisten asiakkaiden tilanteissa tapaamisaikoja saatetaan siirtää useampaan kertaan. Virtanen (1999) näkee aikapulan, resurssipulan, osallisten sitoutumattomuuden sekä selkeiden tavoitteiden puuttumisen vaikeuttavan lastensuojelun toimintaa. (emt., 35–36).

”Joskus varmaan keskitytään tiettyihin asiakkaisiin niin paljon, että voi jäädä sellaisia vähemmän huolestuttavimpien asiakkaiden asioita vällan käsittelemättä tai niitä siirretään toistuvasti myöhemmäksi.” H3 S

Lastensuojelutyö perustuu inhimilliseen työpanokseen ja sen onnistumiseen vaikuttavat keskeisesti työn kuormitus, työolosuhteet ja työhyvinvointi. Lapsiperheiden ongelmat ovat moninaistuneet ja lastensuojelun asiakasmäärät ovat jatkuvasti nousussa. Lapset tarvitsevat ongelmien keskellä turvallisia, korjaavia ja kuntouttavia tunnekokemuksia, tähän tarvitaan moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kanssa. (Rousu 2007, 19–20.) Moniammatillisessa työssä koulukuraattorit tuovat koulun näkökulmaa lastensuojelutyön tueksi. Tämä helpottaa ja antaa sosiaalityöntekijälle tärkeää tietoa lapsen elämäntilanteesta kokonaisvaltaisen tuen tarpeen arvioimista varten.

”Huonona kokemuksia on kiire ja sellanen että joskus asiat rullaa niiku hitaasti ja sit tietysti se resurssi ja raha puoli... Tää työ vaatisi just sitä aikaa keskusteluun niide yhteisten tekijöiden kanssa.” H2 K

”...oon ajatellu et jos meitä olis vieläkin enemmän, me (koulukuraattorit) pystyttäisiin keskittymään enemmän tiettyyn kouluun... Mielestäni jos asiakasmäärät olisivat vielä pienemmät pystyttäisiin työskentelemään vielä enemmän.” H1 K

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut löytää vastauksia siihen millaisena koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välinen yhteistyö näyttää ja millaisia yhteistyön muotoja

heillä on. Lisäksi olen pyrkinyt selvittämään yhteistyötä koskevia moniammatillisen verkostotyön piirteitä.

Porin alueen koulukuraattoreiden ja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden välisen yhteistyön nähtiin tämän tutkimuksen perusteella olevan sujuvaa ja riittävää. Muutamissa kohdin nähtiin yhteistyön kaipaavan vielä lisätoimia ja kehittämistä. Tärkeimpänä pidettiin kuitenkin yhteistyön tekemistä. Yhteistyön määrään vaikuttivat koulukohtaiset erot, esimerkiksi erityiskoulujen kohdalla yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sekä muiden ammattilaisten kanssa on enemmän.

Moniammatillisen verkostotyön kehittämisen kannalta jo toimivia käytäntöjä kannattaa vahvistaa, jotta kyettäisiin entistä paremmin tukemaan lasta ja hänen kehitystään sekä perhettään kokonaisvaltaisesti. Yhteistyölle on ominaista sen moninaisuus, yhteistyön määrän ja laadun nähtiin riippuvan paljon työntekijän persoonasta. Mitään yhtenäistä yhteistyömallia ei varsinaisesti ollut, vaan yhteistyö perustui suurelta osin tarpeellisuuteen ja tekemisen kautta toimiviksi todettuihin käytäntöihin.

Yhteistyön suuri tarve tuotiin esille lähes jokaisessa haastattelussa. Toimiviksi käytännöiksi yhteistyön tekemisessä nousivat säännölliset tapaamiset ja yhteydenpito, moniammatillinen verkostotyö, konsultaatiot, kotikäynnit sekä viranomaistyöryhmät. Yhteistyötä edistäviä asioita olivat avoimuus, tuttuus, työntekijöiden ammatillisuus, kunnioitus toisia kohtaan ja keskinäinen luotettavuus. Yhteisillä sopimuksilla ja työnjaon selkeydellä, vastuun jakamisella, työyhteisön toimintakulttuurilla sekä työntekijän persoonallisuudella nähtiin myös olevan yhteistyötä edistäviä vaikutuksia. Avoimuuden nähtiin olevan tärkeä elementti yhteistyössä niin viranomaisten kuin perheiden kanssa. Avoimuudella tarkoitettiin lapsen tai nuoren asioista avoimesti puhumista, avointa tiedonkulkua ja yhteisiä keskusteluja ammatillisuuden rajoissa. Tuttuuden koettiin madaltavan kynnystä avoimeen yhteistyöhön ja helpottavan yhteisen asiakkaan kanssa käytävien keskustelujen sujumista.

Yhteistyön haasteina ja yhteistyötä osaksi haittaavina tekijöinä nähtiin salassapitovelvollisuus ja laki, työntekijöiden vaihtuvuus, opettajien tietämättömyys lastensuojelun toiminnasta sekä kiire. Isoherranen (2005) kuvaa kiirettä, henkilökuntapulaa, henkilökunnan vaihtuvuutta sekä eri ammattiryhmien tavoitettavuutta esteenä hyvälle yhteistyön toteutumiselle. Tämän tutkimuksen yhteistyön esteitä koskevat tulokset ovat yhteneviä Isoherrasen tutkimuksen tulosten kanssa.

Haastatteluissa tuli esiin erityisesti kiire yhteistyötä estävänä tekijänä. Yhteistyötä heikentävinä tekijöinä pidettiin myös henkilöstön vaihtuvuutta ja tavoitettavuutta sekä henkilöstön ja talouden resurssipulaa. Salassapitovelvollisuus ei välttämättä ole kaikille samassa verkostossa toimiville asianosaisille yhtä selvää. Tutkimuksen tuloksien mukaan koulukuraattorit ja sosiaalityöntekijät ovat selvillä siitä mitkä asiat kuuluvat koulukuraattoreiden tietoon. Vain koulunkäynnin kannalta oleellinen tieto on tarpeellinen koulukuraattorille ja he kokevat sen tiedon olevan riittävää. Merkityksellistä on kuitenkin tiedostaa, että lapsen ja huoltajan antamalla suostumuksella sosiaalityöntekijät voivat kertoa koulukuraattorille kokonaisvaltaisemmin perheen tilanteesta. Tutkimuksessa tuli esille, että koulukuraattorit ovat yhä useammin mukana palaverissa, joissa käsitellään lapsen ja perheen asioita.

Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on yhteinen tavoite lapsen tai nuoren parhaaksi. Yhteistyö verkoston toimijoiden välillä tulee olla avointa vuorovaikutusta ja tietojen vaihtamista, salassapitovelvollisuussäännöksiä unohtamatta. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan saa muodostua esteeksi yhteistyölle. Moniammatillinen toiminta edellyttää apua ja huolenpitoa tarvitsevan lapsen tai nuorten ja hänen perheensä tilanteen näkemistä kokonaisuutena. Nuoren kohtaamisen ja hänen näkökulmansa kunnioittaminen on tärkeää häntä koskevissa asioissa. Ihmisarvoinen kohtaaminen edellyttää myös nuoren kuulemista, koska nuori itse tuntee oman tilanteensa ja voi kertoa siitä oman näkökulmansa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan koulukuraattoreiden ja lastensuojelun välinen yhteistyö nähdään moniammatillisena yhteistyönä, usein siihen liittyy myös muita tahoja. Yhteistyötahoja voivat olla kaikki ne tahot, jotka työskentelevät lapsen ja hänen perheensä kanssa. Lapsen tai nuoren muun läheisverkoston mukaan ottaminen palaveriin ja neuvotteluihin pidettiin tärkeänä ja sen nähtiin edistävän moniammatillista verkostotyön ideologiaa.

Keräämäni aineiston avulla on ollut mahdollisuus luoda johtopäätöksiä koulukuraattoreiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyöstä moniammatillisuuden näkökulmasta. Aineisto on mielestäni tutkimuskysymyksiin nähden riittävä ja kattava, osoituksena tästä haastatteluissa tuli selvästi esille saturaatio, eli tutkimuksen kannalta uutta tietoa ei enää tullut. Tutkimuksen luotettavuutta olisin voinut lisätä vielä metodien triangulaatiolla esimerkiksi tekemällä kyselylomakkeen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja koulukuraattoreille. Järviluoto & Mäkinen (2009) ja Siltanen (2007) ovat tutkineet sosiaalityöntekijöiden ja päivähoiton sekä koulukuraattoreiden välistä yhteistyötä olen hyödyntänyt tutkimuksia omassa tutkimuksessani. Nämä tutkimukset toteutettiin kyselylomakkeiden ja teemahaastatteluja käyttäen. Tämä tutkimus on

tehty Porin kaupungin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattoreiden välisestä yhteistyöstä, mutta mielestäni tutkimus toi esille sellaisia yleisiä piirteitä koulukuraattoreiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välisestä moniammatillisesta yhteistyöstä, että tuloksia voidaan yleistää yleisemminkin kouluissa.

Yhteistyötä koulun ja lastensuojelun välillä voidaan lujittaa esimerkiksi yhteisillä neuvotteluilla yksittäisen oppilaan asioissa sekä sopimalla lapsen tai nuoren ja hänen perheensä ja viranomaisten kesken avoimuudesta ja luvasta keskinäiseen tietojen välittämiseen. Neuvotteluissa on voitu sopia tavoitteet ja pohdittu keinoja niiden saavuttamiseksi. Erilaisilla yhteisillä neuvotteluilla on nähty olevan positiivisia vaikutuksia esimerkiksi koulupoissaolojen vähenemiseen ja lapselle tai nuorelle sekä hänen perheelleen on välittynyt tunne siitä, että viranomaiset ovat yhteistyökumppaneita ja kiinnostuneita auttamaan ja tukemaan. Yhteistyötä ei tulisi pitää kilpailukenttänä ja pelkän tiedon välittämisenä tai ongelmien siirtämisenä seuraavalle taholle, vaan siinä olisi pohdittava yhteisesti työnjakoa ja päämääriä kuhunkin tilanteeseen sopiviksi. Tällöin se voi parhaimmillaan tarjota osapuolille mahdollisuuden ymmärtää toisiaan, saada heistä tukea omalle työlleen ja olla yhteistyökumppanina oppilaan tilanteen selvittämisessä, hänen tukemisessaan sekä koko perheen auttamisessa.

Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan havaita, että lastensuojelutyön tunnettavuutta kouluissa, etenkin opettajien keskuudessa olisi hyvä lisätä. Lastensuojelutyö on monille viranomaisille edelleen melko tuntematonta, ja siksi lastensuojelun työmuotojen ja tukimahdollisuuksien selkiyttäminen on mielestäni tärkeää. Lastensuojelu antaa niin koulun viranomaisille kuin muillekin mahdollisuuden sosiaalityöntekijän konsultaatioon yksittäisissä asiakastapauksissa. Koulukuraattorit ovat pitkään olleet lastensuojelun tärkeitä yhteistyökumppaneita, ja heille lastensuojelutyö saattaa olla selkeämpää kuin muille kouluissa työskenteleville henkilöille. Kuitenkin on muistettava, että myös opettajilla, koulunkäyntiavustajilla ja rehtorilla on virkansa tai toimensa puolesta ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluasioissa, minkä vuoksi on hyvä edes joltain osin olla tietoinen siitä, miten eri tilanteissa voi menetellä. Tutkimuksen tuloksista näkyi selvästi toive saada opettajille lisää rohkeutta olla itse yhteydessä oppilaan sosiaalityöntekijään tarpeen mukaan. Koulukuraattorit toimivat usein tiedon välittäjinä opettajilta lastensuojeluun. Sosiaalityöntekijät toivovat usein lisätietoja ja tarkempia kuvauksia tilanteista, jolloin olisi kaikkien työntekijöiden ajan säästämiseksi toivottavaa, että opettajat olisivat suoraan yhteydessä lastensuojeluun.

Koulukuraattorit ja sosiaalityöntekijät kohtaavat jokapäiväisessä työssään erilaisia sosiaalisia ongelmia (mm. Forssén 2006, Heikkilä & Uusitalo 1997, Juhila 2006). Koulu on merkittävässä roolissa lasten/nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa. Köyhien lasten ja kodin ulkopuolella asuvien lasten määrän kasvu antaa aiheen vakavaan pohdintaa siitä, millaisia uusia tukimuotoja pitäisi kehittää lasten hyvinvoinnin polarisoitumisen ja syrjäytymisriskin kasvun ehkäisemiseksi. Lasten ja nuorten elämään liittyvät riskit, johtuvat pääosin ongelmista sosiaalisissa suhteissa tai sosiaalisten suhteiden puuttumisesta. Riskivyohtyhykkeellä ovat erityisesti lapset, joilla on heikot mahdollisuudet saada kasvulleen ja kehitykselleen tukea kotoa tai lähiympäristöltä. Lastensuojelun lisääntynyt tarve ja huostaanottojen kasvu näkyvät myös koulussa, jossa lapset ja nuoret viettävät suuren osan päiväänsä.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, moniammatillista yhteistyötä lastensuojelun ja koulukuraattoreiden välillä tarvitaan entistä enemmän. Koulukuraattoreiden työtä määrittelevät lastensuojelulaki sekä perusopetuslaki. Lastensuojelu sekä koulun sosiaalityön ovat osa lapsiperheiden palvelujärjestelmää. Koulukuraattorit tarjoavat oppilaille psykososiaalista tukea. Peruskoulu tavoittaa maamme lapsista lähes jokaisen, jolloin kuraattoreiden antamalla psykososiaalisella tuella on merkittävä vaikutus ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna. Lastensuojelun tehtävänä on tukea erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja heidän perheitään tarvittavilla tukitoimilla. Koulukuraattori ja oppilashuolto voivat toiminnallaan ennaltaehkäistä riskejä, lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

LÄHTEET

Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki 2005. Saatavissa osoitteesta: www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf. 14.12.2006. Viitattu 5.12.2012.

Arnkil, Tom Erik (2004) Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, Anna-Maija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 214–239.

Arnkil, Tom Erik & Seikkula, Jaakko (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.

Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa & Rautava, Marie (2006) Ennakointidialogeja huolen vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja – ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Helsinki: Stakes paino Oy.

Berg-Toroi, Heidi (2012) Lastensuojelun ja koulun yhteistyö. Teoksessa Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisen arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 253–272.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 25–42.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Forssén, Katja (2006) Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.

Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (toim.) (1997) Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa. Stakes, raportteja 208. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huhtanen, Kristiina (2000) ”Maattomat kuninkaat” Osa-aikainen erityisopetus oppivelvollisuuskoulun vuosiluokilla 1. - 6. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteen akateeminen väitöskirja. Luettu 29.1.2013.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67069/951-44-4984-3.pdf?sequence=1>

Isaacs, William (2001) Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Suom. Tillman, Maarit. Helsinki: Kauppakaari.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Isoherranen, Kaarina (2005) Moniammatillinen yhteistyö. Porvoo: WSOY.

Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija (2008) Enemmän yhdessä: moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Kihlman, Eila (2005) Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa Reijonen, Mikko (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-kustannus, 93–118.

Kiviniemi, Kari (2007) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu, virikkeitä aloittevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus, 70–85.

Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry (1984). Tehtäväkuvaus. Sosiaalialan korkeakoulutettujen

ammattijärjestö talentia ry. Luettu 30.1.2013.

http://www.talentia.fi/talentia/jasenyhdistykset/koulukuraattorit-skolkuratorer_ry/yhdistystoiminta

Kurki, Leena (2006) Sosiaalikuraattorina koulussa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi Pirkko. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy Finnlectura Ab, 38-100.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446–459.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru (2007) Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laaksonen, Pirjo & Wiegand, Eira (1990) Oppilasko ongelma? Oppilashuolto koulun systeemeissä. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2. tark. painos. Jyväskylä.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa (2003) Laadullisen hoitotieteen perustutkimusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa & Nikkonen Merja (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21–43.

Launonen, Leevi & Pohjola, Kirsi & Holma, Pirjo (2004) Kodin ja koulun yhteistyö voimavaraksi! Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (toim.) Koulu kasvuyhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–111.

Lämsä, Anna-Liisa (2009a) Lasten ja nuorten suhde kouluun. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 33–57.

Lämsä, Anna-Liisa (2009b) Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–32.

Lämsä, Anna-Liisa & Kiviniemi, Liisa (2009) Toivo kaikkien voimavarana. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 223–231.

Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka (2007) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–67.

Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.

Mönkkönen, Kaarina (2007) Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Nikander, Pirjo (2003) Moniammatillinen yhteistyö terveydenhuollon työkaluna ja haasteena. Vuorovaikutuksellinen näkökulma. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 4, 279–290.

Nivala, Elina (2006) Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi Pirkko. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finnlectura.

Ojala, Tuulikki (2005) Kuraattorien perhetason työn mahdollisuudet peruskoulun yläluokilla. Pro Gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. Luettu 31.1.2013.

<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00774.pdf>

Paunonen, Marita & Vehviläinen-Julkunen, Katri (1997) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Helsinki: WSOY.

Payne, Malcolm (2000) Teamwork in multiprofessional care. New York: Palgrave.

Peltomaa, Pilvi & Ylistenniemi-Mustalahti, Sanna (2009) Kohti yhteistä ymmärrystä. Koulukuraattorin ja opinto-ohjaajan dialoginen tie kohti nivelvaiheiden toimintamalleja. Pro Gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Luettu 20.12.2012. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201209062334>

Pohjola Anneli (1993) Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Jyväskylä: Gummerus, 55–89.

Pohjola, Anneli (1999) Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) Verkostoituvaa asiakastyötä. Helsinki: Kirjayhtymä, 115–130.

Puotinen, Sanna (2008) ”Jos olisin koulukuraattori...” Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä. Pro Gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius. Luettu 31.1.2013. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18389/URN_NBN_fi_jyu-200805071440.pdf?sequence=1

Pyhäjoki, Jukka (2005) Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, Mikko (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–91.

Pönkkö, Maija-Leena & Tervonen-Rossi, Raili (2009) Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 145–157.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Jyväskylä: Paino Kopijyvä.

Rousu, Sirkka (2007) Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön todellisuus näkyväksi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Luettu 31.1.2013. <http://www.tsr.fi/tsarchive/files/TietokantaTutkittu/2001/101255Vaitoskirja.pdf>

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 21–56.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-36.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 10.12.2012. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Seikkula, Jaakko (1994) Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Siltanen, Sanna (2007) Vaikeaa viivytystäistelua vai voittoa vastuuja? Tutkielma lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Luettu 31.1.2013. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01588.pdf>

Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004) ”Hirveesti tekijänsä näköistä”. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sirviö, Kaarina (2006) Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä - mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmasta. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen akateeminen väitöskirja. Luettu 8.11.2012.

Suomen säädöskokoelma:

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999).

Lastensuojeluasetus (546/1990).

Lastensuojelulaki (683/1983) ja (417/2007).

Oppilashuoltolaki (477/2003).

Perusopetuslaki (628/1998).

Sosiaalihuoltolaki (710/1982).

Terveydenhuoltolaki (1326/2010).

Svetloff, Maria (2006) Alakoulun oppilashuoltotyöryhmän moniammatillinen toiminta. Kohteena lastensuojeluasiat. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Luettu 31.1.2013. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00952.pdf>

Särkelä, Antti (2001) Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Taskinen, Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Tuomi, Juoni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Veijola, Arja (2004) Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. Kansanterveystieteen ja yleislääketieteen laitos. Hoitotieteen akateeminen väitöskirja. Luettu 31.1.2013.

<http://herkules.oulu.fi/isbn9514274245/isbn9514274245.pdf>

Virtanen, Petri (1995) Perhekeskeinen ajattelu yhteiskuntapolitiikassa ja lastensuojelun sosiaalityössä. Utopioita, illuusioita ja todellisuuskuvia. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Virtanen, Päivi (1999) Verkostoista voimaa? Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 33–46.

Wacklin, Salla-Mari (2009) Monitahoinen verkostotyö – tapaustutkimus Tampereen yliopistollisen sairaalan päihdepsykiatrisen poliklinikan vauvaperhetyöstä ja sairaalan sisäisestä verkostoyhteistyöstä päihderaskauksien hoidossa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu - tutkielma. Luettu 31.1.2013.

<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03625.pdf>

Wallin, Aila (2011) Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma.

Uusikylä, Petri (1999) Verkosto valintana. Teoksessa Virtanen, Päivi (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 47–70.

Övretveit, John (1995) Moniammatillisen yhteistyön opas. Sairaanhoidajien koulutussäätiö. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelu runko / Sosiaalityöntekijälle

Taustatiedot:

1. Koulutustaustasi ja työkokemuksesi?
2. Kauanko olet työskennellyt lastensuojelun sosiaalityöntekijänä?

Haastattelukysymyksiä

1. Kuinka monen asiakasperheen kanssa olet tehnyt yhteistyötä koulukuraattorin kanssa viimeisen vuoden aikana?
2. Millaisissa asioissa olet ollut yhteydessä koulukuraattoriin?
3. Millaisissa asioissa koulukuraattori on ollut yhteydessä sinuun?
4. Millaisia yhteistyömuotoja sinulla on koulukuraattoreiden kanssa?
5. Millaista yhteistyö on ollut? (hyvät ja huonot kokemukset sekä kehitettävät asiat)
6. Mikä tai mitkä tekijät edistävät mielestäsi yhteistyötä koulukuraattoreiden kanssa?
7. Mikä tai mitkä tekijät estävät mielestäsi yhteistyötä koulukuraattoreiden kanssa?
8. Koetko yhteistyössä itsessään olevan kuormittavia tekijöitä?
9. Antavatko vanhemmat aina luvan yhteydenpitoon koulukuraattoreiden kanssa? Jos eivät anna niin, millaisin perustein he kieltäytyvät yhteydenpidosta?
10. Näkökö salassapitovelvollisuuden raja yhteistyössä kuraattoreiden kanssa? Jos näkyy niin, miten? Toteutuuko lapsen etu?
11. Mitä yhteistyö parhaimmillaan tuottaa? Vai tuottaako mitään? (Mikä yhteistyössä on sellaista mikä tukee arjen käytännön työtä)
12. Mitä seuraamuksia voisi olla jos yhteistyötä koulukuraattoreiden kanssa ei olisi, esim. asiakasperheen kannalta?

13. Onko työyhteisössäsi yhteistyötä koulukuraattoreiden kanssa edistäviä toimintamalleja? Jos on niin, minkälaisia?
14. Miten koet yhteistyön koulukuraattoreiden kanssa toimivan?
15. Voisitko kertoa yhden esimerkkitapauksen onnistuneesta tai epäonnistuneesta yhteistyöstä koulukuraattorin kanssa.
16. Haluatko lisätä vielä jotain?

Liite 2

Haastattelurunko / koulukuraattori

Taustatiedot

1. Koulutustaustasi ja työkokemuksesi?
2. Miten kauan olet toiminut koulukuraattorina?

Haastattelukysymyksiä

1. Kuinka monen asiakasperheen kanssa olet tehnyt yhteistyötä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän kanssa viimeisen vuoden aikana?
2. Millaisissa asioissa olet ollut yhteydessä sosiaalityöntekijään?
3. Millaisissa asioissa sosiaalityöntekijä on ollut yhteydessä sinuun?
4. Millaisia yhteistyömuotoja sinulla on sosiaalityöntekijöiden kanssa?
5. Millaista yhteistyö on ollut? (hyvät ja huonot kokemukset sekä kehitettävät asiat)
6. Mikä tai mitkä tekijät edistävät mielestäsi yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa?
7. Mikä tai mitkä tekijät estävät mielestäsi yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa?
8. Koetko yhteistyössä itsessään olevan kuormittavia tekijöitä?
9. Antavatko vanhemmat aina luvan yhteydenpitoon sosiaalityöntekijöiden kanssa? Jos eivät anna niin, millaisin perustein he kieltäytyvät yhteydenpidosta?
10. Näkyykö salassapitovelvollisuuden raja yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa? Jos näkyy niin, miten? Toteutuuko lapsen etu?
11. Mitä yhteistyö parhaimmillaan tuottaa? Vai tuottaako mitään? (Mikä yhteistyössä on sellaista mikä tukee arjen käytännön työtä)

12. Mitä seuraamuksia voisi olla jos yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa ei olisi, esim. asiakasperheen kannalta?
13. Onko työyhteisössäsi yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa edistäviä toimintamalleja?
Jos on niin, minkälaisia?
14. Miten koet yhteistyön sosiaalityöntekijöiden kanssa toimivan?
15. Voisitko kertoa yhden esimerkkitapauksen onnistuneesta tai epäonnistuneesta yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa.
16. Haluatko lisätä vielä jotain?